

НАСТАВНИ ПРОГРАМ ЗА ПРЕДМЕТ: СРПСКИ ЈЕЗИК

РАЗРЕД: ЧЕТВРТИ

СЕДМИЧНИ БРОЈ ЧАСОВА: 5

ГОДИШЊИ БРОЈ ЧАСОВА: 180

ОПШТИ ЦИЉ

Циљ наставе српског језика у четвртном разреду је да ученици овладају основним законитостима српског књижевног језика, да се усмено и писмено правилно изражавају, да упознају, доживе и тумаче књижевна дјела, позоришна, филмска и друга умјетничка остварења из српске и свјетске баштине у складу са захтјевима програма.

ПОСЕБНИ ЦИЉЕВИ

- Оспособити ученике за правилно, течно и увјерљиво усмено и писмено изражавање.
- Оспособити ученике да препознају промјењиве ријечи и њихова обиљежја.
- Овладавање основним књижевнотеоријским појмовима.
- Упознавање и функционална примјена граматичких и правописних правила.
- Уочавање основног и пренесеног значења појмова и идеја.
- Оспособити ученике да препознају књижевно дјело по основним умјетничким одредницама.
- Оспособити ученике да разликују доживљај од догађаја;
- Оспособљавање за самостално доживљавање, разумијевање и тумачење књижевних дјела разних жанрова.
- Поступно, систематично и досљедно оспособљавање ученика за логичко схватање и критичко процјењивање прочитаних књижевних текстова.
- Поступно и систематично оспособљавање ученика за доживљавање и вредновање сценских остварења (позориште, филм).
- Оспособити ученике за самостално служење књигом као једним од извора знања, вјештина и навика.
- Васпитавање ученика за живот и рад у духу хуманизма, мира, родољубља, патриотизма, истинољубивости, сарадње међу људима, солидарности и других моралних вриједности.
- Развијање љубави према свом матерњем језику.

ПРЕГЛЕД ТЕМАТСКИХ ЦЈЕЛИНА

Наставне теме

Оквирни број часова

Тема 1: Језик	40
Тема 2: Књижевност	75
Тема 3: Језичка култура	60
Тема 4: Филм/позориште	5

САДРЖАЈИ И СХОДИ ПРОГРАМА

Исходи учења	Садржаји програма/Појмови	Корелација са другим наставним предметима
Тема 1: Језик (40 часова)		
Ученик ће бити у стању да: • идентификује и правилно користи именице; • разликује властите и заједничке именице; • проналази и у прикладном контексту употребљава (говори и пише) описне придјеве; • правилно користи личне замјенице; • препознаје глаголе који означавају радњу, стање и збивање (на типичним примјерима); • препознаје и употребљава глаголске облике који означавају садашњост, прошлост и будућност (на типичним примјерима); • разликује субјекат и предикат; • разликује и правилно пише реченице по значењу (изјавна, упитна, и узвична); • препознаје деминутиве и аугментативе (не влада терминима, него их само препознаје по основној особини) и употребљава у говору.	• Именице – ријечи које означавају имена бића, предмета и појава (заједничке и властите именице). • Придјеви – ријечи за именовања особина предмета, бића и појава (описни придјеви). • Замјенице (личне). • Глаголи – ријечи које означавају радњу, стање и збивање. • Глаголи – ријечи које означавају садашњост, прошлост и будућност. • Субјекат. • Предикат. • Реченице по значењу: изјавна, упитна и узвична. • Деминутиви и аугментативи. Напомена: У Дидактичко-методичким упутствима и препорукама наведен је број писмених граматичких вјежби.	Природа и друштво Ликовна култура Музичко васпитање
Тема 2: Књижевност (75 часова)		
Ученик ће бити у стању да: • разликује основне одреднице басне, бајке, приповијетке, лирске и епске пјесме; • препозна особине главних и споредних ликова у књижевном тексту/дјелу; • разликује почетак и крај бајке, сукоб добра и зла, реалне и фантастичне садржаје/мотиве у бајци; • наведе разлике између ауторских и народних бајки; • разликује ауторске и народне бајке; • упозна и разликује појмове лирска	• Максим Горки: <i>Врапчић</i>. • Јован Ј.Змај: <i>Стара бака</i>. • Десанка Максимовић: <i>Прича о раку кројачу</i>. • Бранко Б. Радичевић: <i>Циц - Рибарчета сан</i>. • Стеван Раичковић: <i>Бајка о белом коњу</i>. • Бранко Ћопић: <i>Мачак отишао у хајдуке</i>. • <i>Чардак ни на небу ни на земљи</i> – српска народна бајка. • <i>Свијету се не може угодити</i>	Ликовна култура Музичка култура

народна пјесма и епска народна пјесма (према основним обиљежјима); • уочава пјесничке слике и препознаје осјећања у лирској пјесми; • разликује по основним одредницама брзалице, загонетке и пословице; • изговара брзалице, рјешава загонетке и усваја пословице кроз анализу књижевних дјела; • препознаје риму; • уочава основно и пренесено значење у књижевном тексту; • препознаје и проналази примјере ономатопејске и персонификацијске садржаје у тексту (без да влада појмовима персонификација и ономатопеја); • уочава наративни дио књижевног текста; • запажа дијалошки дио у књижевном тексту; • идентификује дескриптивни дио у књижевном тексту; • уочава основна обиљежја драмског текста; • разликује главне и споредне ликове; • уочава карактеристичне особине, осјећања, изглед и поступке ликова и њихове међусобне односе; • открива узрочно-последичне везе међу догађајима у књижевном тексту; • опише свој доживљај након прочитаног књижевног дјела; • препоручи књижевно дјело уз кратко образложење.	- народна прича. • <i>Марко Краљевић и бег Костадин</i> - српска народна епска пјесма. • <i>Женидба врапца Подунавца</i>, народна лирска пјесма. • <i>Досјетљиви дјечак</i> – српска народна приповијетка. • Доситеј Обрадовић: <i>Басне</i> (избор). • Народне умотворине-загонетке, брзалице и пословице; • Душан Костић: <i>Септембар</i>. • Вид Вукелић: <i>Јежева љубав</i>. • Ранко Павловић: <i>Кућа на излету</i>. • Драгољуб Јекнић: <i>Вода</i>. • Драган Лукић: <i>Учитељу, врати ми кликере</i>. • Љубивоје Ршумовић: <i>Слобода</i>. • Енес Кишевић: <i>Како се може итедјети мама</i>. • Јованка Јоргачевић: <i>Никад два добра</i>. • Гроздана Олујић: <i>Бајка о листу</i>. • Александар Поповић: <i>Лед се топи</i> или <i>Слободно време</i>. • Душан Радовић: <i>А зашто он вежба</i>. • Миленко Ратковић: <i>Писак локомотиве</i>. • <i>Храбра мајка</i> – чешка народна прича. • Бранко В. Радичевић: <i>Мој дечак</i>. • Оскар Вајлд: <i>Себични син</i>. • Књижевно дјело по избору сваког ученика (приједлог уз образложење) Напомена: Препоручена књижевна дјела/текстови могуће је замијенити другим књижевним дјелима која омогућавају остварење дефинисаних исхода учења. Лектира • Бранко Ћопић: <i>Доживљаји</i>	

	<i>мачка Тоше;</i> • Десанка Максимовић: <i>Избор из поезије и прозе за дјецу;</i> • Љубивоје Ршумовић: <i>Избор из поезије за дјецу;</i> • Астрид Линдгрен: <i>Пипи Дуга Чарапа;</i> • Браћа Грим: <i>Бајке</i> (2 бајке по избору) • Предраг Бјелошевић, <i>Тужни принц;</i> • Урош Петровић: <i>Мистерије Гинкове улице;</i> • Берислав Благојевић: <i>Упознајте Гагарина, најшашавијег пса у свемиру.</i> • Ахмет Хромацић: <i>Патуљак вам прича.</i> Напомена: Наставник у договору са ученицима бира 5 наслова од 9 понуђених наслова.	

Тема 3: Језичка култура (60 часова)

Ученик ће бити у стању да: • разликује препричавање од причања; • на конкретним примјерима упозна особине наведених облика усменог и/или писменог изражавања; • се усмено и/или писмено изражава поштујући научена граматичко-правописна правила; • упозна особине и начине препричавања са проширивањем приче и примијени их приликом усменог или писменог изражавања; • прича јасно структуришући уводни, средишњи и завршни дио причања; • пише у првом лицу једнине и напише писмо; • разумије појмове <i>доживљај</i> и <i>догађај</i>; • уочава разлику између догађаја и доживљаја; • разликује књижевноумјетнички од других текстова (писмо, извјештај) по основној особини; • напише кратак дескриптивни текст и користи елементе дескрипције у говору.	Култура изражавања (усмено и писмено) • Препричавање с проширивањем приче. • Причање на основу датог почетка. • Причање на основу датог краја. • Причање замишљеног догађаја/доживљаја. • Причање по датим ријечима. • Описивање (биће и предмет). • Писање писма (писмена вјежба). • Извјештавање на основу догађаја/доживљаја (усмена вјежба). Напомена: Број писмених/усмених вјежби је наведен у <i>Дидактичко-методичким упутствима и препорукама.</i>	

Ученик ће бити у стању да: • користи обје варијанте српског писма (ћирилично и латинично писмо); • правилно пише основне скраћенице и скраћенице за мјере; • правилно пише је и ије у типичним примјерима; • правилно пише ријечцу не уз глаголе, именице и придјеве; • примијени правописна правила и користи велико слово у писању имена народа, празника, установа, наслова, часописа, новина и вишечланих географских појмова (географски појмови везани за Републику Српску, али и географски појмови из окружења); • чита наглас и чита у себи са унапријед датим задацима; • изражајно чита књижевни текст (у виду дијалога и по улогама).	Правопис • Основне скраћенице и скраћенице за мјере (писање). • Писање је и ије у ријечима. • Велико слово: правилно писање имена народа, празника, установа, наслова, часописа, новина и вишечланих географских појмова. • Ријечца не уз глаголе, придјеве и именице (писање). Напомена: Број правописних вјежби је наведен у <i>Дидактичко-методичким упутствима и препорукама</i>. Читање • Проклитике и енклитике у изговореним цјелинама (правилно читање). • Читање наглас и читање у себи. • Читање дијалога и читање по улогама (интонација реченице у дијалогу).	Ликовна култура Природа и друштво Математика
Тема 4: Филм/Позориште (5 часова)		
Ученик ће бити у стању да: • уочава ток радње, главне и споредне ликове; • разликује анимирани од играног филма; • разликује позоришну представу од драмског текста.	• Анимирани и/или играни филм (гледање). • Позоришне представе за дјecu (гледање).	

ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКА УПУТСТВА И ПРЕПОРУКЕ

Програм наставног предмета *Српски језик* (оријентисан на исходе учења) подразумијева методичко-креативну слободу наставника у осмишљавању, припремању и реализацији: наставе, учења, подучавања, те прилагођавања потребама одјељења имајући у виду индивидуалне карактеристике ученика, уџбенике, техничке услове, наставна средства, медије/информационе

технологије којима школа располаже. Наставник креира годишњи/глобални план и програм рада из којег развија оперативне планove и програме, у којима операционализује исходе учења, водећи рачуна о томе да се неки исходи остварују брже и лакше, а да је за неке исходе потребно више времена у зависности од индивидуалних могућности ученика и других наставних потреба. Важно је напоменути да је уџбеник само једно од наставних средстава и да он не треба да одређује наставне садржаје за реализацију тј. планирање и програмирање не треба вршити само у складу са садржајима уџбеника, него првенствено у складу са дефинисаним исходима учења и наставним садржајима. Иновативни дидактичко-методички наставни системи и модели наставе српског језика (индивидуализована, интерактивна, респонбилна, мултимедијска, искуствена(витагена), рецепциона, инклузивна...) не треба да буду сами себи циљ, већ их је неопходно компетентно припремати и реализовати ради повећања ефикасности учења и комплементарног поучавања у процесу постизања максимално могућих очекиваних исхода учења, тј. повећања квалитета васпитно-образовног процеса у настави српског језика-

Програмски садржаји за *Српски језик* распоређени су у оквиру четири наставне теме: **Језик**, **Књижевност**, **Језичка култура** и **Филм**. Наставник има слободу да планира и другачији оквирни број часова, у складу са сопственим планом остваривања исхода. Програм предмета Српски језик чине три предметна подручја: књижевност, језик и језичка култура, и препоручена је оквирна дистрибуција часова по подручјима за сваки разред, али свако подручје не може се изучавати изоловано, без узајамног дјеловања предметних подручја.

Наставни садржаји нису циљ сами себи, већ су у функцији остваривања исхода учења који су дефинисани као функционално знање ученика – показују шта ће ученик бити у могућности/стању да научи, чини, те које способности и вјештине ће развити током једне школске године. Овако конципиран програм подразумијева да оствареност исхода води ка развијању компетенција, како општих тако и специфичних.

Наставну тему **Језик** реализовати, у што већој мјери, кроз конкретне примјере, у којима ученици активно учествују у откривању и конструкцији: нових знања, односа и функционалног коришћења наведених садржаја. Оријентациони број часова за реализацију програмских садржаја наставне теме **Језик** је **40 часова**. Садржај теме **Језик** - посебно у вези са наставним садржајима **глаголи** и **придјиви** - обрађивати само на типичним примјерима. У раду на наставним садржајима **деминутиви** и **аугментативи** ученик не треба да овлада терминима, него да у тексту и говору препознаје њихове појавне облике и зна да их употреби.

За провјеру остварености исхода учења из садржаја **Језик** наставник планира **по једну писмену граматичку вјежбу у полугодишту**. Наставник за сваку граматичку вјежбу треба да планира по 3 часа, за припрему, писање и исправак граматичке вјежбе.

Подстицање развијања компетенција важних за живот у 21. вијеку, посебно управљања емоцијама, комуникације, изградње различитих типова односа, друштвене одговорности и критичког мишљења, постижу се првенствено читањем и анализом књижевних дјела, те је понуђен проширени списак књижевних текстова између којих би наставници бирали оне које би користили за постизање исхода учења. С обзиром на веома важну идентитетску и националну компоненту наставе књижевности у основној школи, предложени књижевни текстови су одабрани тако да буду репрезентативан узорак српске књижевности. Омогућено је постизање постављених исхода учења на групама књижевних текстова, умјесто анализе сваког књижевног текста тзв. теоријом „ред-по-ред“. Тиме се код ученика развија индуктивно закључивање, и што је још важније, њихова способност аналошког закључивања.

Сегмент програма који се односи на лектуру модификован је тако да је понуђено више наслова од

којих наставник бира оне које ће обрађивати, а преостале понудити за читање ученицима који то желе. За остваривање исхода учења из теме **Књижевност** дата је могућност ученицима да у току школске године, поред понуђених наслова, сами истражују, предлажу и изаберу једно књижевно дјело које желе да прочитају и утиске подијеле са одјељењем. Када је то могуће, анализу књижевног текста вршити кроз драматургију, дебату, расправу и изражајност читања и говорења. Током школске године наставник је у обавези да са ученицима изабере и обради пет наслова (од девет понуђених), тј. пет књижевних дјела за лектуру. Дефинисани исходи учења у вези са наставном темом *Књижевност* примјенљиви су и као исходи учења у вези са наставним садржајима у оквиру *Лектира*. Оквирни број часова за реализацију садржаја наставне теме **Књижевност** је **75 часова**, а наставници сами одлучују и планирају број наставних часова за обраду/анализу понуђених књижевних текстова/дјела и књижевних дјела за лектуру.

За реализацију исхода учења наставне теме **Језичка култура** предвиђено је **60 часова**, што не значи да наставник и за ову тему не може кориговати оквирни број часова. У реализацији теме *Језичка култура*, у што већој мјери, користити (интегрисати) садржаје из *Књижевности*, нпр. *Причање уз проширивање приче*, али и кроз личне, ауторске, стваралачке материјале, нпр. *Причање измишљеног догађаја*, како би ученици уочили разлику у надградњи постојећих и стварања сопствених садржаја (прича).

За провјеру усвојености исхода учења у оквиру програмских садржаја *Култура изражавања* наставник планира **осам писмених/усмених вјежби**, за сваку вјежбу по 3 часа (припрема, извођење вјежбе – писано или усмено, исправка).

За провјеру усвојености исхода учења из *Правописа* планирати **по двије правописне вјежбе у току полугодишта** (са по 3 часа за сваку вјежбу - припрема, писање, исправка). Програмске садржаје *Правописа* реализовати у интегрисању са садржајима *Језичке културе*, односно правописна правила учити и функционално користити као јединствену цјелину са наставном темом *Језичка култура*. Заједно са ученицима израдити плакате с примјерима правописних правила у складу са програмским садржајима. У раду на садржају „Употреба великог слова у писању географских појмова“ првенствено користити географске појмове у оквиру Републике Српске, али и географске појмове из окружења.

Континуирано праћење, вредновање и оцјењивање знања и напредовања ученика засновати на исходима учења. Праћење, вредновање и оцјењивање треба благовремено да пружи повратну информацију ученицима (непосредно након ученичке активности или у току обављања активности) о њиховом напредовању, успјешности у раду и остварењу исхода учења. Информација треба бити конкретна, разумљива ученику, родитељу и односити се на активности и резултате рада ученика а никако на ученикову личност. У формулацији питања, захтјева и задатака које ученици треба да рјешавају водити рачуна да се њима захтијевају и виши нивои знања и промишљања о одређеној проблематици (анализа, синтеза, генерализација, примјена).

Планирати колективне посјете биоскопу (и позоришту, гдје је то могуће) и повезати их са програмским садржајима обрађиваним на настави у оквиру наставне теме **Филм/позориште**.

Ученике систематски подстицати на укључивање у библиотеку, формирање одјељењске библиотеке, приређивање тематских изложби књига и сличне активности које изграђују интересовање и активан однос према књизи.

За реализацију наставе српског језика користити савремену филолошку и дидактичко-методичку литературу.

НАСТАВНИ ПРОГРАМ ЗА ПРЕДМЕТ: МАТЕМАТИКА

РАЗРЕД: **ЧЕТВРТИ**

СЕДМИЧНИ БРОЈ ЧАСОВА: **5**

ГОДИШЊИ БРОЈ ЧАСОВА: **180**

ОПШТИ ЦИЉЕВИ ПРОГРАМА

- Усвајање одређених математичких знања и развијање умијећа неопходних за разумијевање природних и друштвених појава и законитости, те подстицање активне сазнајне дјелатности у процесу учења, са циљем настављања математичког образовања и самообразовања.
- Развијање и унапређивање способности усменог и писаног математичког изражавања са циљем изградње позитивних особина ученикове личности, као што су: истрајност, систематичност, уредност, тачност, јасност, прецизност, потпуност, те свијести о универзалности математичког језика као средства комуникације.
- Подстицање и развијање способности опажања, посматрања, логичког мишљења и закључивања, те критичког, стваралачког и апстрактног мишљења.
- Развијање способности за препознавање животних ситуација у којима се могу примијенити математичка знања и логика.
- Подстицање и развијање способности и умијећа ученика за представљање и преношење информација кроз различите начине рада, те вјештина за тимски, кооперативан и истраживачки рад.
- Оспособљавање ученика да уз помоћ математичких знања разумијевају квантитативне и просторне односе у различитим природним и друштвеним појавама свакодневног живота.
- Овладавање основним математичким методама и њиховим примјенама у различитим областима (математичко моделовање).

ПОСЕБНИ ЦИЉЕВИ ПРОГРАМА

- Усвојеност и проширивање знања о математичким појмовима из области геометрије, природних бројева и операција, те мјерења и мјера.
- Усвојеност и развијеност вјештине читања, писања и упоређивања природних бројева до 1000, те правилне употребе математичких знакова.
- Усвојеност основних рачунских операција у скупу природних бројева до 1000, те законитости тих операција.
- Упознавање са римским цифрама (I, V, X, L, C, D, M) и принципима читања и писања бројева помоћу њих.
- Упознавање са појмом разломак и правилним записивањем разломака, као и рјешавањем текстуалних задатака са разломцима.
- Упознавање најважнијих геометријских фигура и облика, те формирање и проширивање појмова о правој и полуправој, равни, кругу, углу, многоуглу, троуглу, правоугаонику и квадрату, као и развијеност елементарних просторних представа код ученика.
- Оспособљеност ученика за прецизност у мјерењу, цртању и основним геометријским конструкцијама, те стицање и развијеност вјештина кориштења геометријског прибора.
- Упознавање са осталим јединицама за мјерење дужине и мјерење времена, основним јединицама за мјерење масе тијела и запремине течности, те упоређивање мјерних јединица и рјешавање текстуалних задатака са јединицама за мјерење дужине, времена, масе и запремине.
- Оспособљеност ученика за кориштење, објашњење, упоређивање и комбиновање података приказаних графички и/или табеларно у рјешавању задатака.
- Развијеност способности за рјешавање и осмишљавање текстуалних задатака у скупу природних бројева до 1000, те рјешавање проблемских задатака.

ПРЕГЛЕД ОБЛАСТИ И ТЕМАТСКИХ ЦЈЕЛИНА

Наставне области и теме

Оквирни број часова

Област 1: ГЕОМЕТРИЈА	34
Тема 1: Геометријске фигуре и њихови међусобни односи - тачка, полуправа, права, раван	10
Тема 2: Геометријске фигуре/облици-круг, угао	11
Тема 3: Геометријске фигуре/облици-правоугаоник, квадрат, тоугао	13
Област 2: ПРИРОДНИ БРОЈЕВИ И ОПЕРАЦИЈЕ	134
Тема 1: Природни бројеви до 1000	16
Тема 2: Сабирање и одузимање бројева до 1000	54
Тема 3: Множење и дијељење бројева до 1000	57
Тема 4: Разломци	7
Област 3: МЈЕРЕЊЕ И МЈЕРЕ	12

САДРЖАЈИ И ИСХОДИ ПРОГРАМА

Исходи учења	Садржаји програма/Појмови	Корелација са другим наставним предметима
Област 1: ГЕОМЕТРИЈА (34 часа)		
Ученик ће бити у стању да: - разликује и идентификује појмове тачка, раван, полуправа, права; - уочава односе у којима се могу наћи двије праве; - уочава и црта паралелне и нормалне праве; - користи геометријски прибор при цртању праве и полуправе; - правилно рукује шестаром при упоређивању и надовезивању дужи; - одреди дужину изломљене линије (графички и рачунски).	Тема 1: Геометријске фигуре и њихови међусобни односи- тачка, полуправа, права, раван (10) - Тачка, полуправа, права, раван. - Међусобни положај двије праве у равни - Паралелне и нормалне праве (цртање). - Дужи-упоређивање дужи. - Графичко надовезивање дужи.	Српски језик Ликовна култура Природа и друштво Физичко васпитање
Ученик ће бити у стању да: - уочава круг као дио равни ограничен кружницом и кружницу као кружну линију; - разликује и дефинише основне елементе круга; - црта круг и кружницу по задатим елементима; - уочава угао као дио равни између двије полуправе са заједничким почетком (тачком); - уочава многоугао као геометријску фигуру коју чине затворена изломљена линија и дио равни коју та линија ограничава.	Тема 2: Геометријске фигуре/облици-круг, угао (11) - Круг и кружница (појмови). - Елементи круга - Круг и кружница (цртање). - Угао. Многоугао. - Врсте углова. - Углови-обилежавање и цртање. - Прави угао (цртање).	Ликовна култура

• уочава угао на моделима и сликама; • обиљежава угао и идентификује елементе угла; • разликује врсте углова; • уочава и црта прави, оштри и тупи угао; • користи геометријски прибор за цртање.		
Ученик ће бити у стању да: • уочи, разликује и црта правоугаоник и квадрат; • опише особине и идентификује елементе правоугаоника и квадрата; • дефинише појам квадрата и правоугаоника; • прецизно црта правоугаоник и квадрат помоћу троугаоника и лењира; • прецизно црта правоугаоник и квадрат помоћу шестара и троугаоника; • дефинише обим правоугаоника и квадрата; • примјењује формулу за израчунавање обима правоугаоника и квадрата; • израчуна дужину странице на основу познатог обима правоугаоника и квадрата; • разликује врсте троуглова; • уочи, нацрта и обиљежи троугао; • прецизно црта троугао помоћу лењира и шестара, ако су дате дужине страница; • дефинише обим троугла; • примјењује формулу за израчунавање обима све три врсте троуглова; • израчуна дужину странице на основу познатог обима троугла	Тема 3: Геометријске фигуре/облици-правоугаоник, квадрат, троугао (13) • Правоугаоник и квадрат-уочавање. • Правоугаоник и квадрат (тјемена и странице). • Правоугаоник и квадрат-цртање троугаоником и лењиром. • Правоугаоник и квадрат-цртање шестаром и троугаоником. • Обим правоугаоника и квадрата. • Троугао, врсте троуглова. • Троуглови (цртање и обиљежавање). • Обим троугла.	
Област 2: ПРИРОДНИ БРОЈЕВИ И ОПЕРАЦИЈЕ (134 часа)		
Ученик ће бити у стању да: • чита, записује и упоређује бројеве до 100 и прикаже их на бројевној правој; • чита и записује стотине прве хиљаде ;	Тема 1: Природни бројеви до 1000 (16) • Читање и писање бројева до 100. • Стотине прве хиљаде (читање и писање).	Српски језик Природа и друштво Ликовна култура

• упоређује стотине прве хиљаде; • одређује мјесну вриједност цифре у броју; • чита и пише троцифрене бројеве; • одређује претходник и сљедбеник троцифреног броја; • одређује припадност броја одговарајућој стотини; • упоређује бројеве прве хиљаде и допуњава их на бројевној правој, употребљава слово као ознаку за број; • чита римске цифре и правилно пише природне бројеве римским цифрама.	• Упоредивање стотина прве хиљаде. • Стотине и десетице прве хиљаде (читање и писање). • Упоредивање стотина и десетица прве хиљаде. • Бројеви прве хиљаде (читање и писање). • Троцифрени бројеви. • Упоредивање троцифрених бројева. • Римске цифре (I, V, X, L, C, D, M).	Физичко васпитање Музичка култура
Ученик ће бити у стању да: • изводи операције сабирања и одузимања у скупу природних бројева до 100; • усмено сабира и одузима стотине и десетице прве хиљаде; • користи својства комутативности и асоцијативности за брже и рационалније рачунање; • изводи операције сабирања и одузимања у оквиру прве хиљаде; • прикаже како се збир мијења у зависности од промјене сабирака; • користи сталност збира као олакшицу при рачунању; • прикаже како се разлика мијења у зависности од промјене умањеника и умањеоца; • користи сталност разлике као олакшицу при рачунању; • рјешава једначине са непознатим сабирком, непознатим умањеником и непознатим умањеоцем; • рјешава текстуалне задатке уз постављање бројевног израза или једначина; • рјешава неједначине са сабирањем	Тема 2: Сабирање и одузимање бројева до 1000 (54) • Сабирање и одузимање бројева до 100. • Сабирање и одузимање стотина и десетица. • Замјена мјеста сабирака. • Здруживање сабирака. • Сабирање троцифреног и једноцифреног броја. • Одузимање једноцифреног броја од троцифреног броја. • Сабирање троцифреног броја и двоцифреног броја. • Одузимање двоцифреног броја од троцифреног броја. • Сабирање троцифрених бројева. • Одузимање троцифрених бројева. • Зависност збира од сабирака. • Сталност збира. • Зависност разлике од умањеника и умањеоца. • Сталност разлике. • Једначине са непознатим сабирком. • Једначине са непознатим умањеником. • Једначине са непознатим умањеоцем. • Неједначине са сабирањем	

и одузимањем; • писмено сабира и одузима са и без прелаза; • прикаже начин писменог сабирања и одузимања са прелазом јединица и десетица; • користи, упореди и комбинује податке приказане графички или табеларно у рјешавању задатака; • рјешава једноставније проблемске задатке коришћењем рачунских операција сабирања и одузимања; • текстуалне задатке записује одговарајућим бројевним изразом и израчунава његову вриједност.	и одузимањем. • Писмено сабирање троцифрених бројева (збир јединица није већи од 9). • Писмено одузимање троцифрених бројева (број јединица умањеника већи је од броја јединица умањеоца). • Писмено сабирање троцифрених бројева (збир јединица и десетица већи је од 9). • Писмено одузимање троцифрених бројева (број јединица и десетица умањеника мањи је од броја јединица и десетица умањеоца). • Писмено сабирање више троцифрених бројева. • Сабирање и одузимање бројева до 1000 кроз табеле и једноставне графиконе. • Текстуални задаци (рјешавање састављањем математичких израза-сабирања и одузимања).	
Ученик ће бити у стању да: • изводи операције множења и дијелења бројева до 100; • множи и дијели декадним јединицама; • примјењује комутативност и асоцијативност множења ради лакшег рачунања; • дефинише својства множења и дијелења збира и разлике бројем; • користи својство дистрибутивности множења и дијелења према сабирању и одузимању за брже и рационалније рачунање; • прикаже како се производ мијења у зависности од промјене чинилаца; • користи сталност производа као олакшицу при рачунању; • прикаже како се количник мијења у зависности од промјене	Тема 3: Множење и дијелење бројева до 1000 (57) • Множење и дијелење до 100. • Множење бројевима 10 и 100. • Дијелење бројевима 10 и 100. • Замјена мјеста чинилаца (комутативност множења). • Здруживање чинилаца (асоцијативност множења). • Множење збира и разлике бројем. • Дијелење збира и разлике бројем. • Множење двоцифрених бројева једноцифреним. • Дијелење двоцифрених бројева једноцифреним. • Множење троцифреног бројева једноцифреним. • Дијелење троцифреног броја једноцифреним. • Зависност производа од	

дјеленика и дјелиоца; • користи сталност количника као олакшицу при рачунању; • анализира начин дијелења са остатком и начин провјере резултата; • рјешава једначине са множењем и дијелењем; • писмено множи и дијели једноцифреним бројевима; • користи поступност и редослијед рачунских операција; • разликује улогу заграде у математичком изразу; • саставља и рјешава математички израз са највише три рачунске операције и са заградама; • анализира текстуалне задатке, а затим их претвара у тачан математички израз; • користи и упоређује податке приказане графички или табеларно у рјешавању једноставних задатака са рачунским операцијама множења и дијелења.	чиниоца. • Сталност производа. • Зависност количника од дјеленика. • Зависност количника од дјелиоца. • Сталност количника. • Дијелење са остатком • Једначине са непознатим чиниоцем. • Једначине са непознатим дјелеником. • Једначине са непознатим дјелиоцем: • Писмено множење троцифрених бројева са два, три, четири. • Писмено дијелење троцифрених бројева са два, три, четири. • Математички изрази-редослијед операција (заграде) • Текстуални задаци (рјешавање састављањем математичких израза). • Множење и дијелење бројева до 1000 кроз табеле и једноставне графиконе;	
Ученик ће бити у стању да: • прочита, запише и графички прикаже разломак $\frac{a}{b}$ ($b \leq 10, a < b$) • користи разломак за одређивање дијела неке цјелине (половина, трећина, четвртина....) • рјешава текстуалне задатке са разломцима.	Тема 4: Разломци (7) • Разломци: половина, четвртина, осмина. • Разломци: петина, десетина. • Разломци: трећина, шестина, седмина, деветина.	Музичка култура - Увођење у основе музичке писмености- нотна трајања (половина, четвртина, осмина ноте).
Област 3: МЈЕРЕЊЕ И МЈЕРЕ (12 часова)		
Ученик ће бити у стању да: • разликује јединице за мјерење дужине (mm, cm, dm, m, km), мјерење масе (kg, g, t), мјерење запремине течности (l, dl, cl, ml,	• Мјерење дужине-јединице за мјерење (m, dm, cm). • Мјерење дужине-јединице за мјерење (милиметар-	Физичко васпитање Српски језик

hl); • уочи везу између јединица за мјерење дужине, масе, запремине течности; • измјери дужину, масу, запремину течности одговарајућом мјерном јединицом; • упореди и претвара мање мјерне јединице за дужину, масу, запремину течности и вријеме у веће и обрнуто; • разликује јединице за мјерење времена (секунда, минут, час/сат, дан, мјесец, година, деценија, вијек). • врши операције сабирања, одузимања, множења и дијељења мјерних бројева уз правилан запис мјерних јединица; • користи податке приказане графички или табеларно у рјешавању једноставних задатака са мјерним јединицама за дужину, масу, запремину течности и вријеме; • рјешава текстуалне задатке у којима су заступљене јединице за мјерење дужине, масе, запремине течности и времена.	mm, километар-km). • Мјерење масе-јединице за мјерење (килограм- kg, грам- g, тона- t). • Мјерење запремине течности-јединице за мјерење (литар- l, децилитар-dl, центилитар-cl, милилитар-ml, хектолитар-hl) . • Мјерење времена-мјерне јединице за вријеме (секунда, минут, час/сат, дан, мјесец, година, деценија, вијек). • Јединице за мјерење дужине, масе, запремине течности и времена кроз табеле и једноставне графиконе. • Текстуални задаци са јединицама за мјерење дужине, масе, запремине течности и времена.	Ликовна култура

ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКА УПУТСТВА И ПРЕПОРУКЕ

На почетку наставне године упознати ученике са садржајима и исходима учења у оквиру наставе математике за четврти разред, те у складу са тим упознати их са уџбеничком литературом, потребним прибором, дидактичким материјалом и њиховом употребом.

Важно је извршити иницијалну процјену ученичких знања, с фокусом на знања која су неопходна за успешан наставак учења, остваривање циљева и исхода учења предвиђених наставним програмом математике за четврти разред.

Предложени број часова за поједине наставне области и тема дат је оквирно што значи да га је могуће кориговати, тј. извршити прерасподјелу броја часова за поједине области и теме, у зависности од резултата иницијалног испитивања и уопште учења и напредовања ученика у одјељењу.

Редослијед навођења садржаја одређених области и тема у наставном програму *Математика за 4.разред* није обавезујући редосљед реализације, осим у случајевима када су одређени садржаји у међусобној зависности.

Практичним примјерима и активностима из свакодневног живота, кад год је то могуће, апстрактне математичке појмове и законитости приближавати различитим интелектуалним, социјалним и емоционалним могућностима ученика.

Образовне садржаје и материјале у дигитализованој форми (дигиталне уџбенике, видео презентације и симулације), у складу са могућностима и опремљености школа, користити при реализацији одређених садржаја са циљем развијања интересовања и мотивације ученика за упознавање и проширивање математичких појмова, интересовања за откривање и истраживање, те стицање и развијање функционалних знања.

Ученике унапријед упознати са техникама и критеријумима који ће се примјењивати у оцјењивању: самооцјењивање, оцјењивање од стране друга/ученика, групни задаци, презентација, критеријски задаци за одређене наставне садржаје, објективни испитни поступци.

Област 1: Геометрија

Приликом реализације програмских садржаја у области *Геометрија* увијек ићи смјером: тијело-површина-линија-тачка. Дјеца на предметима прво уочавају круг, па кружницу. Прецртавају кружницу и исијецају модел круга. Пресавијају модел круга, те уочавају центар круга и интуитивно наслућују положај тачака кружнице.

Упутити ученике на правилно руковање троугаоником, лењиром и шестаром. Демонстрирати на табли цртање паралелних и нормалних правих. Како ученици имају потешкоћа да апстрахују простор треба користити експеримент и посматрање. Међусобне положаје тачке, праве и равни у простору представити помоћу модела уз истовремено цртање.

Демонстрирати на табли цртање круга и кружнице помоћу шестара. Кружну линију и круг цртати и помоћу канапа. Уочавати углове на предметима. Експериментисати са папиром и демонстрирати настанак и врсте углова. Користити зидарски метар, слике, илустрације.

Почетна настава геометрије мора бити експериментална, тј. геометријске фигуре и њихова својства упознају се практичним радом, преко разноврсних модела фигура у току посматрања, цртања, резања, пресавијања, мјерења, процјењивања, упоређивања, поклапања, итд. На тај начин ученици стичу елементарне геометријске представе, апстрахујући конкретна својства материјалних ствари.

Кроз игру и практичне радње упутити ученика на израчунавање обима троугла, правоугаоника, квадрата или дужине странице наведених геометријских фигура. Користити шпагу, врпце, жицу, летвице и слично (на примјер: прављење троугаоног, правоугаоног или квадратног цвјетњака).

Област 2: Природни бројеви и операције

У четвртој разреду у области *Природни бројеви и операције* посебну пажњу обратити на усмено и писмено сабирање и одузимање у оквиру природних бројева прве хиљаде. Множење и дијелење једноцифреним бројем се проширује на множење и дијелење у оквиру природних бројева прве хиљаде. Текстуални задаци представљају садржаје различитих вјежбања и најчешће су у непосредној вези са различитим животним ситуацијама у оквиру којих се уочавају или су примијењене одређене математичке релације и операције.

Графички приказати стотине, десетице и јединице прве хиљаде. Посебну пажњу посветити одређивању мјесне вриједности цифре у броју. Инсистирати на упоређивању троцифрених бројева. Дати шематски приказ дијелења троцифреног броја једноцифреним.

Посебно је важно писмено сабирање и одузимање, правилна употреба заграда и редослијед рачунских операција. Оспособити ученике за рјешавање једноставнијих текстуалних задатака са двије и три рачунске операције. Садржаје о разломцима учити кроз игру и очигледна наставна средства. Дијелити предмете блиске дјетету. Резање картона на различите дијелове.

Планирати и примијењивати различите савремене наставне моделе, као што су: индивидуализована, егземпларна, програмирана, проблемска, настава различитих нивоа сложености и стваралачка настава, а све са циљем развијања функционалних знања, вјештина и способности ученика.

При учењу нових математичких садржаја користити визуелна наставна средства, цртеже, шеме, графофолије, наставне листиће са задацима различитих нивоа сложености, програмирани и полупрограмирани материјал (штампана и е-форма), визуелне садржаје и материјале који ће бити примијењени у дигиталној форми.

Ради разбијања монотоније и стереотипности, часове математике освјезити техникама за групну сарадњу и тимски рад. Кроз игру и забаву рјешавати што више математичких задатака. Анимирати ученике да самостално осмишљавају математичке задатке, те врше размјену задатака једни са другима. Инсистирати на провјери тачности добијеног резултата. Повремено организовати блиц испитивања (петоминутна испитивања) и на часовима усвајања нових садржаја, као један од могућих начина провјере остварености исхода учења.

Могуће је, из одређене наставне области и наставне теме, организовати квиз такмичења по групама, паровима, индивидуално (по слободном избору).

Област 3: Мјерење и мјере

Тематска цјелина *Мјерење и мјере* има за циљ да се прошире и продубе знања о мјерама раније упознатих величина (мјерење дужине и мјерење времена), те да се стекну нова знања о мјерењу масе и запремине течности.

Користити очигледна средства и дати ученицима да мјере предмете из непосредног окружења (у учионици, школском дворишту, код куће), те усмјеравати ученике на правилан/адекватан избор јединица за мјерење. Вјежбати и процјену без средстава за мјерење (одока), а након извршеног мјерења, израчунавањем утврдити могућа одступања-грешке.

Претварање мјерних јединица у мање или веће јединице треба показивати и увјежбавати на примјерима. У текстуалним задацима са мјерним јединицама настојати да у једном задатку не буде велики број разних мјерних јединица. Знања о мањим односно већим јединицама за мјерење користити при уочавању односа међу њима, те схватању практичне вриједности мјера и јединица за мјерење у свакодневном животу.

ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКА УПУТСТВА И ПРЕПОРУКЕ:

На почетку наставне године упознати ученике са садржајима и исходима учења у оквиру наставе математике за четврти разред, те у складу са тим упознати их са уџбеничком литературом, потребним прибором, дидактичким материјалом и њиховом употребом.

Извршити иницијалну процјену ученичких знања из трећег разреда, која представљају неопходна предзнања за успјешан наставак учења, остваривање циљева и исхода учења предвиђених наставним програмом математике за четврти разред.

Предложени број часова за реализацију садржаја појединих наставних области и тема дат је оквирно што значи да га је могуће кориговати, тј. извршити прерасподјелу броја часова за поједине области и теме, у зависности од резултата иницијалног испитивања и уопште учења и напредовања ученика у одјељењу.

Редослијед навођења садржаја одређених области и тема у наставном програму *Математика за 4.разред* није обавезујући редосљед реализације наведених садржаја, осим у случајевима када су одређени садржаји у међусобној зависности тј. када се одређени садржај мора реализовати као први па тек садржај који је надградња првом садржају.

Практичним примјерима и активностима из свакодневног живота, кад год је то могуће, апстрактне математичке појмове и законитости приближавати различитим интелектуалним, социјалним и емоционалним могућностима ученика.

Образовне садржаје и материјале у дигитализованој форми (дигиталне уџбенике, видео презентације и симулације), у складу са могућностима и опремљености школа, користити при реализацији одређених садржаја са циљем развијања интересовања и мотивације ученика за упознавање и проширивање математичких појмова, интересовања за откривање и истраживање, те стицање и развијање функционалних знања.

Ученике унапријед упознати са техникама и критеријумима који ће се примјењивати у оцјењивању: самооцјењивање, оцјењивање од стране друга/ученика, групни задаци, презентација, критеријски задаци за одређене наставне садржаје, објективни испитни поступци.

Област 1: Геометрија

Приликом реализације програмских садржаја у области *Геометрија* увијек ићи смјером: тијело-површина-линија-тачка. Дјеца на предметима прво уочавају круг, па кружницу. Прецртавају кружницу и исијецају модел круга. Пресавијају модел круга, те уочавају центар круга и интуитивно наслућују положај тачака кружнице.

Упутити ученике на правилно руковање троугаоником, лењиром и шестаром. Демонстрирати на табли цртање паралелних и нормалних правих. Како ученици имају потешкоћа да апстрахују простор треба користити експеримент и посматрање. Међусобне положаје тачке, праве и равни у простору представити помоћу модела уз истовремено цртање.

Демонстрирати на табли цртање круга и кружнице помоћу шестара. Кружну линију и круг цртати и помоћу канапа. Уочавати углове на предметима. Експериментисати са папиром и демонстрирати настанак и врсте углова. Користити зидарски метар, слике, илустрације.

Почетна настава геометрије мора бити експериментална, тј. геометријске фигуре и њихова својства упознају се практичним радом, преко разноврсних модела фигура у току посматрања, цртања, резања, пресавијања, мјерења, процјењивања, упоређивања, поклапања, итд. На тај начин ученици стичу елементарне геометријске представе, апстрахујући конкретна својства материјалних ствари.

Кроз игру и практичне радње упутити ученика на израчунавање обима троугла, правоугаоника, квадрата или дужине странице наведених геометријских фигура. Користити шпагу, врпце, жицу, летвице и слично (на примјер: прављење троугаоног, правоугаоног или квадратног цвјетњака).

Област 2: Природни бројеви и операције

У четвртном разреду у области *Природни бројеви и операције* посебну пажњу обратити на усмено и писмено сабирање и одузимање у оквиру природних бројева прве хиљаде. Множење и дијелење једноцифреним бројем се проширује на множење и дијелење у оквиру природних бројева прве хиљаде.

Текстуални задаци представљају садржаје различитих вјежбања и најчешће су у непосредној вези са различитим животним ситуацијама у оквиру којих се уочавају или су примијењене одређене математичке релације и операције.

Графички приказати стотине, десетице и јединице прве хиљаде. Посебну пажњу посветити одређивању мјесне вриједности цифре у броју. Инсистирати на упоређивању троцифрених бројева. Дати шематски приказ дијељења троцифреног броја једноцифреним.

Посебно је важно писмено сабирање и одузимање, правилна употреба заграда и редослијед рачунских операција. Оспособити ученике за рјешавање једноставнијих текстуалних задатака са двије и три рачунске операције. Садржаје о разломцима учити кроз игру и очигледна наставна средства. Дијелити предмете блиске дјетету. Резање картона на различите дијелове.

Планирати и примијењивати различите савремене наставне моделе, као што су: индивидуализована, егземпларна, програмирана, проблемска, настава различитих нивоа сложености и стваралачка настава, а све са циљем развијања функционалних знања, вјештина и способности ученика.

При учењу нових математичких садржаја користити визуелна наставна средства, цртеже, шеме, графофолије, наставне листиће са задацима различитих нивоа сложености, програмирани и полупрограмирани материјал (штампана и е-форма), визуелне садржаје и материјале који ће бити примијењени у дигиталној форми.

Ради разбијања монотоније и стереотипности, часове математике освјежити техникама за групну сарадњу и тимски рад. Кроз игру и забаву рјешавати што више математичких задатака. Анимирати ученике да самостално осмишљавају математичке задатке, те врше размјену задатака једни са другима. Инсистирати на провјери тачности добијеног резултата. Повремено организовати блиц испитивања (петоминутна испитивања) и на часовима усвајања нових садржаја, као један од могућих начина провјере остварености исхода учења.

Могуће је, из одређене наставне области и наставне теме, организовати квиз такмичења по групама, паровима, индивидуално (по слободном избору).

Област 3: Мјерење и мјере

Тематска цјелина *Мјерење и мјере* има за циљ да се прошире и продубе знања о мјерама раније упознатих величина (мјерење дужине и мјерење времена), те да се стекну нова знања о мјерењу масе и запремине течности.

Користити очигледна средства и дати ученицима да мјере предмете из непосредног окружења (у учионици, школском дворишту, код куће), те усмјеравати ученике на правилан/адекватан избор јединица за мјерење. Вјежбати и процјену без средстава за мјерење (одока), а након извршеног мјерења, израчунавањем утврдити могућа одступања-грешке.

Претварање мјерних јединица у мање или веће јединице треба показивати и увјежбавати на примјерима. У текстуалним задацима са мјерним јединицама настојати да у једном задатку не буде велики број разних мјерних јединица. Знања о мањим односно већим јединицама за мјерење користити при уочавању односа међу њима, те схватању практичне вриједности мјера и јединица за мјерење у свакодневном животу.

НАСТАВНИ ПРОГРАМ ЗА ПРЕДМЕТ: **ФИЗИЧКО И ЗДРАВСТВЕНО ВАСПИТАЊЕ**

РАЗРЕД: ЧЕТВРТИ

СЕДМИЧНИ БРОЈ ЧАСОВА: 3

ГОДИШЊИ БРОЈ ЧАСОВА: 108

Наставни предмет Физичко и здравствено васпитање у основној школи обухвата активности и садржаје за унапређење физичких способности, моторичких вјештина и знања ученика из области физичке и здравствене културе, са циљем очувања здравља сваког ученика, а кроз примјену редовног и правилног физичког вјежбања у постојећим и доступним савременим условима за живот и рад.

ОПШТИ ЦИЉЕВИ

- Развијање функционалних способности, физичких способности, моторичких вјештина и знања из области физичке и здравствене културе, поштујући индивидуалне способности и могућности ученика.
- Препознавање важности физичке активности и њен утицај на очување и унапређење здравља као основног предуслова свих људских активности
- Развијање здравих животних вриједности и вјештина, позитивне комуникације, прихватљивих облика понашања у игри и спортским активностима, друштвене одговорности, самопоуздања, креативности и иницијативности.

ПОСЕБНИ ЦИЉЕВИ

- Процјењивање стања и праћење раста и развоја ученика (морфолошки и моторички статус).
- Усвајање важности цјеложивотног физичког вјежбања за очување и унапређење здравља.
- Развијање свијести о нивоу сопствених способности и карактеристика.
- Примјењивање елементарних игара у функцији обликовања и усавршавања природних покрета и моторичких способности у сложеним ситуацијама.
- Социјализација и образовање морално-вољних особина ученика кроз примјену правила елементарних игара (самосталност, дисциплина, такмичарски дух, дружељубивост, поштење, поштовање, храброст...).
- Стимулисање физиолошких процеса који повољно дјелују на органе и органске системе.
- Оспособљавање за правилно извођење заданих вјежби на тлу и справама.
- Примјеном гимнастичких елемената утицати на развој апарата за кретање, а посебно мускулатуре одговорне за правилно држање тијела.
- Усавршавање природних облика кретања кроз атлетске елементе.
- Развијање моторичких и функционалних способности, локомоторног апарата, и посебно мускулатуре одговорне за правилно држање тијела кроз примјену атлетских елемената.
- Формирање здравствено-хигијенских навика, „челичење“ организма, јачање имуног система, развијање базичних вјештина и способности, основа технике спортских игара кроз упражњавање игара на отвореном.
- Утицање на еколошку свијест ученика.

- Утицање на свеукупни раст и развој ученика уз коришћење природног окружења и препрека, у једноставним и сложеним условима.
- Усавршавање природних облика кретања кроз специфичне елементе из спортских игара.
- Развијање моторичких и функционалних способности, локомоторног апарата, кроз примјену специфичних елемената из спортских игара.
- Обука основних техничких и тактичких елемената из спортских игара.

ПРЕГЛЕД ТЕМАТСКИХ ЦЈЕЛИНА

Наставна тема	Оквирни број часова
Тема 1: Праћење раста и развоја (ТВ и ТМ и 8 моторичких тестова)	6
Тема 2: Елементарне игре и превентивно корективно вјежбање	14
Тема 3: Гимнастика и превентивно корективно вјежбање	20
Тема 4: Атлетика и превентивно корективно вјежбање	20
Тема 5: Игре на отвореном	8
Тема 6: Спортске игре	36
• Фудбал	9
• Рукомет	9
• Кошарка	9
• Одбојка	9
Тема 7: Здравствено васпитање	4

САДРЖАЈИ И ИСХОДИ ПРОГРАМА

Исходи учења	Садржаји програма/појмови	Корелација са другим наставним предметима
Тема 1: Праћење раста и развоја (ТВ и ТМ и 8 моторичких тестова) (6 часова)		
Ученик ће бити у стању да: • објективно упозна своје тијело, установи начин његовог функционисање, предности и ограничења; • мјери висину и тежину (масу) тијела; • идентификује значај тестирања за процјену раста и развоја.	1. Тјелесна висина. 2. Тјелесна маса. За процјену моторичких способности примјењиваће се осам стандардизованих кретних задатака: • За брзину трчања-Трчање 20 m. • За координацију цијелог тијела -Полигон натрашке. • За координацију цијелог тијела - Слалом са три лопте. • За фреквенцију покрета-Тапинг руком. • За гипкост-Претклон у сједу разножно.	Математика

	• За експлозивну снагу-Скок удаљ из мјеста. • За општу снагу-Изддржај у згибу. • За репетитивну снагу-Подизање трупа.	
Тема 2: Елементарне игре и превентивно корективно вјежбање (14 часова)		
Ученик ће бити у стању да: • испољи моторичке способности; • искаже позитивне карактерне особине; • поштује правила игре и користи природне облике кретања.	• Елементарне игре за развој моторичких способности: -снаге, -брзине, -издржљивости, -координације, -флексибилности, -прецизности, -равнотеже. • Поштовање правила игара (уз разноврсно коришћење природних облика кретања).	Математика Музичка култура ВРОЗ
Тема 3: Гимнастика и превентивно корективно вјежбање (20 часова)		
Ученик ће бити у стању да: • уважава правила извођења основних стројевих радњи; • самостално изводи превентивно корективне вјежбе; • самостално изводи став на лопатицама (свијећа); • уз помоћ изводи став на шакама; • самостално изведе мост из лежања на леђима; • самостално изводи колут напријед из раскорачног у раскорачни став; • самостално изводи колут назад из назад опруженим ногама; • самостално изводи састав на греди; • самостално изводи прамет странце на тлу; • примјењује ритмичке и кретне форме које су саставни дио народне (фолклорне) традиције; • правилно изводи ритмички плес уз музичку пратњу.	• Стројеве радње. • Превентивно корективне вјежбе (без реквизита, са реквизитима, у пару, на справама, уз справе, у мјесту, у кретању, без музичке пратње, са музичком пратњом). • Став на лопатицама (свијећа). • Став на шакама уз помоћ. • Мост из лежања на леђима. • Колут напријед из раскорачног у раскорачни став. • Колут назад опруженим ногама. • Прамет странце („Звијезда“) на тлу. • Састав на греди. • Плес и ритмика. -Народно коло. -Ритмички креативни плес.	Музичка култура Математика

Тема 4: Атлетика и превентивно корективно вјежбање (20 часова)

Ученик ће бити у стању да: • прикладно примјењује технику ходања са правилним држањем тијела и користи исту у различитим варијантама и комплексним ситуацијама; • примјењује основну технику трчања и користи исту у различитим варијантама и комплексним ситуацијама; • примјењује различите комбинације ходања и трчања; • остварује задату дистанцу у оквиру крос трчања; • правилно примјењује основну технику скокова и користи исту у различитим варијантама и комплексним ситуацијама; • правилно користи основну технику бацања и примјењује исту у различитим варијантама и комплексним ситуацијама.	• Ходање: – Ходање са правилним држањем тијела. – Ходање на прстима, петама, унутрашњем и спољашњем своду стопала, ходање наглашено пета – прсти унапријед и уназад. – Ходање са високо подигнутим кољенима унапријед и уназад (марширање). – Различите врсте ходања уз отпор партнера. – Обично правилно ходање на дужини од 30 - 40 m. – Ходање уз нагиб, низ нагиб, уз степенице, низ степенице. – Ходање са правилном амортизацијом уз правилан рад руку. – Полигони... • Трчање: – Трчање праволинијско, криволинијско, преко ниских препона, бочно са докораком, из различитих почетних положаја, сјед, чучањ, клек, лежање на стомаку, леђима, боку, почетни положај имитација животиња, штафетно. – Ниско гажење (дог) и високо подизање кољена (скип) – у мјесту и кретању. – Имитирање корака трчања пењањем на клупицу, имитирати замах ногом и супротном руком. – Претрчавање ниских препрека (чуњева, медицинки, итд.) различитом брзином. – Трчање уз нагиб, низ нагиб, уз степенице, низ	Математика Природа и друштво

	степенице. – Трчање уз отпор партнера који стоји испред и успорава покушај трчања. – Трчање уз вучење предмета иза себе (уз отпор). – Трчање уз отпор партнера који се налази иза. – Трчање уз отпор партнера који се налази испред и отпор врши на рамена. – Трчање унапријед и уназад са високо подигнутим кољенима. – Претрчавање одређених дистанци у зависности од технике трчања. – Комбинација различитих облика ходања и трчања. – Јесењи и прољећни крос (дјечаци 250 m , дјевојчице 200 m). – Полигони... • Скокови: – Скокови суножни и раскорачни, једноножни, напријед, назад, лијево, десно, цикцак, бочно преко линије, игра море -обала, школица, ластиш, хваталица са суножним и једноножним поскоцима. – Скок удаљ из мјеста суножним одразом. – Скок удаљ из залета. – Суножни наскок на шведску клупу (шведски сандук, греда, степеник, пањ...) замахом са обје руке. – Скок увис прекорачном техником „Маказице“ и опкорачном техником „Straddle“ (Штрадле). – Комбинација различитих облика ходања, трчања и скокова. – Полигон...	

	• Бацања: – Бацање тениске и рукометне лопте „бич“ техником, лијевом и десном руком. – Бацање лопти за одбојку, фудбал, рукомет и кошарку, са груди, преко главе, са рамена, са бока... – Избачај дјечије кугле до 600 грама (медицинке до 1 kg или кошаркашке лопте) напријед са обје опружене руке из получучња. – Избачај дјечије кугле до 600 грама (медицинке до 1 kg или кошаркашке лопте) преко главе, опруженим рукама из получучња. – Обучавање правилног држања кугле. – Избачај кугле из става у правцу бацања. – Избачај кугле или медицинке изнад главе са искоракком. – Сједећи положај, бацање кошаркашке лопте изнад главе у паровима. – Клечећи положај, бацање кошаркашке лопте изнад главе о зид и у паровима. – Из става са искоракком, бацање лопте изнад главе. – Бацање лоптица које се налазе на узвишењу иза леђа. – Полигон уз комбинацију ходања, трчања, скокова и бацања.	

Тема 5: Игре на отвореном (8 часова)

Ученик ће бити у стању да: • испољи моторичке, функционалне и когнитивне способности; • примјењује основе техника спортских игара у природним условима;	• Хваталице и остале елементарне игре. • Спортске игре на трави и пијеску. • Вожња бицикла, тротинета, ролера, скејтборд...	Природа и друштво ВРОЗ

• користи већ савладане и нове вјештине уз помоћ специфичних спортских реквизита; • идентификује важност што чешћег боравка у природи и позитивног утицаја природе на организам.	• Полудневни излети у природу или у парку, пјешачење. • Полигони у природном окружењу и препреке (ливада, шума, узбрдица, низбрдица, поток, дрво...).	

Тема 6: Спортске игре (36 часова)

Ученик ће бити у стању да: • правилно изводи ударце по лопти; • користи технике примања лопте; • правилно примјењује технике вођења лопте; • прикладно користи техничке елементе у игри.	Фудбал (Основни технички елементи) (9 часова) • Ударци по лопти (унутрашњом страном стопала, врхом стопала, спољашњом страном стопала, ударци петом, хрптом стопала - пун рист). • Примање лопте (унутрашњом страном стопала, ђоном, спољашњом страном стопала, хрптом стопала – ристом у мјесту и у кретању). • Вођење лопте (праволинијско, криволинијско, између чуњева, цикцак вођење између чуњева). • Игра (на један и два гола).	Природа и друштво Математика ВРОЗ
• примјењује технике држања лопте; • користи технике додавања и хватања лопте; • правилно примијени технике вођења лопте; • примијени техничке елементе у игри.	Рукомет (Основни технички елементи) (9 часова) • Држање лопте (објема рукама, једном руком уз помоћ друге руке, држање једном руком). • Додавање и хватање лопте (замахом поред тијела - изнад главе, поред главе, у висини рамена, у висини кука, испод кука, у висини кољена, бочна додавања – прекорак и закорак, узимање лопте која стоји на поду). • Вођење лопте (високо,	

	средње, ниско, у мјесту, у кретању, у слалому, без ометања партнера, са ометањем партнера, са наглом промјеном правца кретања, испред тијела, поред тијела). Игра (на једном голу и на два гола).	
- правилно примјењује технике држања, додавања и хватања лопте; - прикладно користи технике вођења лопте; - примјењује технику шута на кош са двије руке; - уважава структуре кошаркашке игре.	Кошарка (Основни технички елементи) (9 часова) - Држање, додавање и хватање лопте (изнад главе, са груди, у висини кука, бочна додавања, ударцем лопте од тло). - Вођење лопте (у мјесту, у кретању, десном и лијевом руком, праволинијско, криволинијско, високо, средње, ниско, без ометања партнера, са ометањем партнера, цикцак). - Шут на кош (двјема рукама у висини груди и рамена, из мјеста и кретања, слободна бацања). - Игра (на једном или на два коша, мини кошарка).	
- користи основну технику одбијања и додавања лопте прстима; - примјењује основну технику одбијања и додавања лопте подлактицама; - прикладно користи основну технику доњег сервиса; - уважава основне структуре одбојкашке игре.	Одбојка (Основни технички елементи) (9 часова) - Одбијање и додавање лопте прстима. - Одбијање и додавање лопте подлактицама („чекић“). - Доњи сервис. - Игра мини одбојка 1:1, 2:2, 3:3 (коришћењем доњег сервиса, одбијања лопте прстима и чекићем).	
Тема 7: Здравствено васпитање (4 часа)		
Ученик ће бити у стању да: увиди зашто је здравље	Људско тијело (правилно држање тијела).	Природа и друштво ВРОЗ

основ и предуслов свих људских активности; • идентификује кроз примјере како и зашто физичка активност утиче на очување и унапређење здравља; • препозна значај правилног држања дијела за спречавање деформитета (кичме, грудног коша, екстремитета...) • препозна негативне ефекте на здравље узроковане прекомјерном тјежином и неправилном исхраном; • усклађује дневни ритам рада, играња, вјежбања, одмора и спавања уз асистенцију одраслих; • разликује и примијени основне навике личне и колективне хигијене.	• Лична хигијена. • Култура вјежбања и играња. • Здравствена култура.	

ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКА УПУТСТВА И ПРЕПОРУКЕ:

Приликом планирања наставе физичког и здравственог васпитања, наставник треба да прилагоди наведене садржаје условима школског окружења и могућностима ученика, како би омогућили што успјешније остваривање планираних исхода. У школама које немају просторно-техничке услове за реализацију свих предвиђених програмских садржаја, предвиђени број часова може се прерасподијелити на друге програмске садржаје за које постоје услови, на начин да се покушају максимално остварити предвиђени исходи.

Број часова по темама није обавезујући, већ он представља оријентир наставницима приликом планирања наставе и остваривања исхода учења, али и провјере остварености дефинисаних исхода учења. У складу са условима, географским простором и заступљеним спортским садржајима у школи, програмски садржаји се требају прилагодити постојећим условима, како би реализација наставе физичког и здравственог васпитања што продуктивније утицала на спортски развој ученика.

На почетку школске године ученике упознати са исходима учења и планираним садржајима уз помоћ којих ће ученици остварити исходе учења.

У оквиру теме *Игре на отвореном*, користећи природно окружење које позитивно утиче на јачање организма и имуног система, наставник ће организовати различите активности: хваталице, елементарне игре, спортске игре у природном амбијенту, вожњу бицикла, тротинета...

Имајући у виду да су дјеца од најранијег узраста укључени у многе ваншколске спортске активности, у наставном програму *Физичко и здравствено васпитање* уврштени су исходи учења и садржаји који се односе на спортске игре. Тема *Спортске игре* обухвата упознавање ученика (узимајући у обзир индивидуалне способности и могућности сваког од њих), са основним техничким елементима фудбала, кошарке, рукомета и одбојке. Наставници треба да узму у обзир то да је за садржаје из кошарке пожељно користити прилагођене лакше лопте, као и за садржаје из одбојке.

Кроз реализацију теме *Здравствено васпитање* ученике упознати са основама функционисања њиховог тијела, као и начин на који могу допринијети правилном расту и развоју, те минимизирању штетних утицаја. Садржаје посвећене здравственом васпитању, те очувању и унапређењу физичког здравља, потребно је реализовати током читаве школске године, кроз реализацију свих програмских садржаја физичког и здравственог васпитања, а не само кроз предвиђене наставне садржаје. Наведене садржаје промовисати и током реализације програмских садржаја редовне наставе других наставних предмета, као и у оквиру ваннаставних активности. Реализација дефинисаних исхода мора бити примарна на настави физичког и здравственог васпитања.

Важно је развијати такмичарски дух и љубав према спорту код ученика. Подстицати ученике на правилан став тијела на почетку и завршетку вјежбе, те усмено појашњавати ученицима важност извођене вјежбе и њен утицај на учениково тијело и његов развој.

Током реализације наставе физичког и здравственог васпитања, наставник треба да континуирано прати и вреднује остварење исхода учења, али индивидуални напредак сваког ученика треба да се процјењује у односу на претходно провјерено стање развијености способности, степена спретности и умјешности, као и нивоа ангажованости и односа ученика према извршавању обавеза у настави физичког и здравственог васпитања. Приликом оцјењивања, поготово код ученика који немају развијене посебне способности, узимају се у обзир њихова индивидуалана напредовања у односу на њихова сопствена постигнућа, могућности и ангажовање у настави. С обзиром да постоји могућност да одређени ученици, из разлога тјелесног недостатка и/или болести, буду ослобођени практичног дијела у настави, за такве ученике прати се и вреднују постигнућа из садржаја физичког и здравственог васпитања које они могу да обављају/извршавају (нпр. познавање основних правила елементарних и спортских игара, познавање основних здравствено-хигијенских правила вјежбања и здраве исхране, ...).

НАСТАВНИ ПРОГРАМ ЗА ПРЕДМЕТ: ПРИРОДА И ДРУШТВО

РАЗРЕД: **ЧЕТВРТИ**

СЕДМИЧНИ БРОЈ ЧАСОВА: **2**

ГОДИШЊИ БРОЈ ЧАСОВА: **72**

Природа и друштво, као наставни предмет у основној школи представља обједињена сазнања из области природних наука, друштвено-хуманистичких области и техничко-информатичког подручја.

ОПШТИ ЦИЉЕВИ

- Развијање интересовања ученика за упознавање природног и друштвеног окружења и развијање способности за одговаран живот у том окружењу, те разумијевање узрочно-последичних односа природних богатстава и друштвених процеса.
- Оспособљавање ученика за самостално учење и тимски рад приликом проналажења информација о појавама и процесима у природи и друштву (користећи различите изворе и облике прикупљања информација), те развијање истраживачких компетенција ученика и компетенција за цјеложивотно учење.
- Развој животних вјештина ученика у заштити природе, ненасилном комуницирању, критичком мишљењу о заједничким питањима у друштвеном окружењу и одговорног укључивања у њихово рјешавање.

ПОСЕБНИ ЦИЉЕВИ

- Оспособљавање ученика за сналажење у простору и употребу географске карте и картографских симбола, те представљање природног окружења у виду скице и плана.
- Проширивање стечених знања и искустава о завичају, широј околини и Републици Српској.
- Упознавање ученика са природно-географским карактеристикама Републике Српске, природним ресурсима и привредом Републике Српске, те дјелатностима људи које су условљене њеним специфичностима.
- Стицање знања о кретању тијела, изворима свјетлости, промјенама материјала, проводљивости, сличностима и разликама међу материјалима.
- Развијање научног погледа на свијет кроз развијање свијести о условљености природних појава.
- Разумијевање обиљежја и карактеристика биљака и животиња, те њихов значај за живот на Земљи.
- Развијање љубави, поштовања и припадности својој отаџбини, те очувања националних интереса и вриједности свога народа и народа који живе у Републици Српској.
- Развијање способности ученика за медијско изражавање и критичко кориштење медијских садржаја (приступа, анализе, вредновања и слања порука путем медија), те спречавање негативних утицаја медијских информација.
- Стицање знања, развијање вјештина и умијећа употребе информационо-комуникацијске технологије.

ПРЕГЛЕД ОБЛАСТИ И ТЕМАТСКИХ ЦЈЕЛИНА

Наставне области и теме	Оквирни број часова
Област 1: ОРИЈЕНТАЦИЈА У ПРОСТОРУ И РЕПУБЛИКА СРПСКА	28
Тема 1: Оријентација у простору и картографска писменост	10
Тема 2: Завичај и Република Српска	18
Област 2: ПРИРОДНИ РЕСУРСИ И ДЈЕЛАТНОСТ ЉУДИ	20
Тема 1: Природни ресурси	6
Тема 2: Дјелатност људи	14
Област 3: ЖИВА И НЕЖИВА ПРИРОДА	16
Тема 1: Биљке и животиње	6
Тема 2: Материјали и кретање	10
Област 4: КОМУНИКАЦИЈА И МЕДИЈИ	8
Тема 1: Комуникација	2
Тема 2: Медији	6

САДРЖАЈ И ИСХОДИ ПРОГРАМА

Исходи учења	Садржаји програма/Појмови	Кореалција са другим наставним предметима
Област 1: ОРИЈЕНТАЦИЈА У ПРОСТОРУ И РЕПУБЛИКА СРПСКА (28)		
Ученик ће бити у стању да: • одреди главне и споредне стране свијета на географској карти; • помоћу компаса и оријентира из природе и окружења се оријентише у простору; • идентификује и разликује основне облике рељефа; • изради план насеља или околине одређеног објекта (нпр. школе, поште...) и користи се њиме (одреди пут којим ће стићи до жељеног мјеста); • одреди положај задатог објекта у односу на истакнуте облике рељефа у свом крају; • разликује картографске знакове и боје на географској карти Републике Српске; • „чита“, користи и оријентише се на географској карти Републике Српске; • уочи и одреди положај важних објеката (планине, ријеке, насеља, саобраћајнице, привредне објекте...) на географској карти Републике Српске.	Тема 1: Оријентација у простору и картографска писменост (10) • Оријентација у простору. • Оријентација у околини. • Умањено представљање објеката (скица и план). • Рељеф и модел рељефа. • Географска карта и картографски знаци.	Српски језик Ликовна култура Физичко и здравствено васпитање

Ученик ће бити у стању да: • одреди положај и границе Републике Српске на географској карти БиХ; • одреди положај главног административног центра Републике Српске и остале веће градове и географске регије којима припадају; • уочи и означи свој завичај на географској карти у оквиру граница Републике Српске; • препозна и прикаже обиљежја Републике Српске (химна, застава и амблем); • идентификује значајне датуме за Републику Српску; • идентификује народе и поједине националне мањине које живе у Републици Српској; • идентификује обичаје и традицију свог и других народа који живе у Републици Српској; • идентификује и одреди положај на географској карти најпознатије планине, равнице и котлине Републике Српске; • на географској карти одреди положај најпознатијих ријека и језера (природна и/или вјештачка) Републике Српске; • препозна разлику између природних и вјештачких језера; • разликује изглед и специфичности рељефа завичаја на моделу рељефа; • на географској карти Републике Српске одреди положај најпознатије планине, равнице, ријеке, језера и/или саобраћајнице завичаја.	Тема 2: Завичај и Република Српска (18) • Република Српска. • Завичај на карти Републике Српске. • Обиљежја Републике Српске. • Становништво Републике Српске (обичаји и традиција). • Градови Републике Српске. • Рељеф завичаја и Републике Српске. • Текуће и стајаће воде у завичају и Републици Српској.	Српски језик Математика Музичка култура Ликовна култура

Област 2: ПРИРОДНИ РЕСУРСИ И ДЈЕЛАТНОСТ ЉУДИ (20)

Ученик ће бити у стању да: • разликује појмове: вријеме, вјетар, падавине, елементарна непогода, клима, временска прогноза, метеоролошка станица; • користи знакове за обиљежавање временских појава; • чита вриједност температуре воде и ваздуха помоћу термометра; • осмисли, креира и води календар природе; • разликује начине одбране од	Тема 1: Природни ресурси (6) • Временске прилике. • Природна богатства.	Српски језик Математика Ликовна култура

елементарних непогода (суша, град, поплава); • идентификује природна богатства у Републици Српској (шуме, пашњаци, равнице са плодним земљиштем, руде, минерални извори, природне љепоте) и њихов значај за живот човјека; • идентификује националне паркове и уочи њихов значај и начин заштите.		
Ученик ће бити у стању да: • идентификује гране привреде и производе и врсте услуга привредних грана; • наброји главне гране пољопривреде; • разликује житарице, индустријске и крмне биљке; • идентификује начине заштите биљака од мраза, временских непогода и штеточина; • идентификује воћарске и виноградарске рејоне Републике Српске и разликује појмове плантажни воћњак и виноград; • уочи разлику између планинског и модерног сточарства и значај сточарских фарми за живот човјека; • уочи значај гајења риба за човјека; • разликује индустријску и занатску производњу и може да наброји најважније индустријске производе у Републици Српској; • идентификује најважније занатске услуге и производе у Републици Српској и/или завичају; • на географској карти одреди положај шумских предјела Републике Српске; • препозна значај и користи шума за човјека и идентификује опасности за шуме; • на географској карти одреди положај главних путних праваца и саобраћајних центара у Републици Српској; • повеже врсте и значај саобраћаја и саобраћајних веза са потребама људи; • уочи значај друмског, жељезничког, воденог, ваздушног и поштанско-телеграфског саобраћаја у Републици Српској; • уочи разлику између унутрашње и међународне трговине;	Тема 2: Дјелатност људи (14) • Привреда и гране привреде. • Пољопривреда и гране пољопривреде- сточарство, земљорадња. • Ратарство и повртларство. • Воћарство и виноградарство. • Сточарство, лов и риболов. • Шумарство. • Индустрија и занатство. • Саобраћај. • Трговина, угоститељство и туризам.	Српски језик Математика Ликовна култура Физичко и здравствено васпитање

• идентификује врсте туризма, значај и услове који су потребни за развој туризма у Републици Српској; • идентификује примјере међусобне повезаности различитих грана привреде (нпр. угоститељство и туризам,...); • повеже различита занимања и дјелатност људи са потребама људи у крају у којем живе.		
Област 3: ЖИВА И НЕЖИВА ПРИРОДА (16)		
Ученик ће бити у стању да: • идентификује основна обиљежја биљака (дишу, хране се, размножавају се, расту и развијају се) и услове потребне за развој биљке; • разликује улогу појединих дијелова биљке у исхрани и дисању биљке; • разликује начине размножавања биљака (из цвијета и сјемена, помоћу коријена, стабљике и листа); • разликује једногодишње, двогодишње и вишегодишње биљке; • наведе разлике између листопадног и четинарског дрвећа; • уочи промјене код биљака у прољеће, љето, јесен, зиму; • идентификује услове потребне за раст и развој домаћих животиња; • идентификује начине размножавања домаћих животиња (како долазе на свијет- рађањем или се легу из јаја?).	Тема 1: Биљке и животиње (6) • Обиљежја биљака. • Мијењање биљке током године. • Обиљежја животиња.	Ликовна култура Српски језик
Ученик ће бити у стању да: • препозна кретање тијела према у различитим појавама; • уочи и разликује кретање тијела према облику путање и брзини; • уочи отпор који се јавља при кретању тијела по површини другог тијела, кроз воду и ваздух; • уочи како настаје звук; • повеже начин произвођења различитих звукова са покретањем различитих предмета и појава. • разликује природне и вјештачке изворе свјетлости; • повеже промјену величине и положаја сјенке са промјеном положаја извора свјетлости;	Тема 2: Материјали и кретање (10) • Кретање и облици кретања. • Кретање и отпор. • Кретање производи звук. • Извори свјетлости. • Три стања материјала. • Материјали и њихове особине. • Повратне и неповратне промјене материјала.	Српски језик Математика Музичка култура Ликовна култура

• разликује три агрегатna стања материјала: чврсто, течno и/или гасовито; • препозна и разликује предмете из окружења који су направљени од различитих материјала (стакло, дрво, пластика, метал, гума, тканина, ...); • разликује основне особине материјала: механичке (еластично, тврдо, ломљиво), топлотна (запаљиво и незапаљиво), провидност (провидни, непровидни); • идентификује повезаност особина материјала и њихове употребе; • разликује повратне (истезање, савијање, ширење, скупљање; испаравање, кондензовање, топљење/очвршћивање) и неповратне (сагоријевање и рђање) промјене материјала.		
Област 4: Комуникација и медији (8)		
Ученик ће бити у стању да: • уочи да је комуникација једна од темељних животних вјештина; • идентификује важност комуникације међу људима и значај у рјешавању животних питања; • разликује и уочава врсте комуникације: вербална (усмена и писана) и невербална (гестовна тј. поруке засноване на покретима тијела) директна и посредна, насилна и ненасилна.	Тема 1: Комуникација (2) • Комуникација међу људима.	Српски језик Ликовна култура ВРОЗ
Ученик ће бити у стању да: • разликује врсте медија; • идентификује обиљежја и анализира предности и слабости традиционалних и савремених масовних медија (новине, часописи, ТВ, радио, интернет, друштвене мреже, платформе за размјену видео-записа); • уочи примјер позитивног и негативног утицаја информација из медија (примјер критичког размишљања о медијским садржајима); • користи доступне савремене медије за потребе наставе, водећи рачуна о свом здрављу; • планира своје дневне активности и	Тема 2: Медији (6) • Врсте медија. • Штампани и електронски медији (традиционални и савремени масовни медији). • Медијски садржај (позитивни и негативни утицаји). • Сигурно кориштење електронских медија (дигитални медији и здравље).	Српски језик Ликовна култура ВРОЗ

вријеме проведено уз ИКТ; • затражи помоћ уколико се суочи са непримјереним садржајем у дигиталном окружењу.		

ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКА УПУТСТВА И ПРЕПОРУКЕ

Исходи учења и програмски садржаји наставног предмета *Природа и друштво за 4. разред основне школе* дефинисани су и распоређени у оквиру четири наставне области: *Оријентација у простору и Република Српска, Природни ресурси и дјелатност људу, Жива и нежива природа, Комуникација и медији*. Редослијед навођења садржаја одређених области и тема у наставном програму *Природе и друштва* није обавезујући редослијед реализације наведених садржаја, осим у случајевима када су одређени садржаји у међусобној зависности тј. када се одређени садржај мора реализовати као први па тек садржај који је надградња првом садржају.

Програм *Природе и друштва за 4. разред* је усмјерен на исходе учења, што омогућава наставнику већи степен слободе при избору и креирању садржаја, те међусобног интегрисања садржаја појединих наставних тема и области, током реализације. Приликом креирања оперативних (мјесечних/седмичних) планова и програма рада наставник врши операционализацију дефинисаних исхода учења, водећи рачуна да се одређени исходи могу остварити уз примјену различитих садржаја, лакше и/или теже, за краћи и/или дужи временски период. Брзина и степен остварења исхода учења ће зависити од индивидуалних способности и могућности ученика, али и од начина осмишљавања наставе, учења и поучавања. Наставник има слободу да, предложени фонд часова за реализацију садржаја програма и остварење исхода учења, коригује у складу са потребама, предзнањима и искуствима ученика, али и у зависности од начина реализације, примијењених облика, метода и техника рада, те у складу са условима и могућностима школе.

Наставне активности треба заснивати на: посматрању које ће утицати на развој пажње, мишљења и закључивања, стваралачким активностима ученика, пројектној настави, дебати и другим начинима активирања ученика. Осим активности у оквиру редовне наставе, реализацију програмских садржаја остваривати и кроз: излете, шетње, организоване посјете, осмишљене часове у природи (учионица у природи), наставу/школу у природи, учешће у одговарајућим акцијама и остале облике амбијенталног учења/наставе. Приликом реализације одређених програмских садржаја повезивати се са друштвеном средином, посебно укључивањем родитеља ученика у наставни процес, када је то могуће и када то доприноси ефикаснијој и квалитетнијој реализацији наставног процеса.

Омогућити ученицима да самостално истражују, прате, експериментишу, сакупљају, стварају, долазе до нових сазнања како би подстакли критичко мишљење и развили активан однос према заштити и чувању околине. Користити што више очигледних наставних средстава (слике, фотографије, илустрације, разгледнице, географске карте и нијеме карте) како би се ученици упознали са различитим појмовима и промјенама у друштву. Путем разноврсних огледа омогућити ученицима разумијевање природних појава и међусобну условљеност и повезаност живе и неживе природе. Подстицати ученичке активности на изради тематских панова у учионици и формирању одјељењских албума, збирки са узорцима из природног и друштвеног окружења.

Упутити ученике на различите изворе информација (штампане и електронске медије) како би код ученика остварили већу мотивацију, развили правилан однос према раду и цјеложивотном учењу. Развој вјештина кориштења различитих извора информација и њиховог критичког вредновања од стране ученика, треба да подстакне развој техника учења и активности ученика које су усмјерене на практичну примјену стечених знања и развој функционалних знања, вјештина и навика.

Кориштење модерне технологије у настави, у складу са материјалним могућностима школе (презентације, анимације, анимиране филмове...), доприносиће ефикаснијем остварењу исхода учења и функционалној употреби наученог.

Упутити ученике да самостално и активно учествују у различитим организованим активностима у циљу схватања предности комуницирања и заједничког живљења. Упознавањем ученика са основним појмовима о комуникацији истаћи важност комуникације, изградње односа и друштвене одговорности, као темељних животних вјештина. Кроз упознавање са савременим медијима и медијским садржајима код ученика развијати медијску писменост, те способности за разумијевање и критички однос (критичко мишљење) према медијским садржајима тј. према информацијама различитих медија.

Праћење, вредновање и оцјењивање ученика вршити плански и континуирано, користећи различите технике и поступке оцјењивања (самооцјењивање ученика, објективни испитни поступци и критеријски задаци за наставне области и/или наставне теме). Класичне писане провјере знања (контролне радове и/или задатке објективног типа) у настави природе и друштва пожељно је што мање користити. Приликом праћења и вредновања остварења исхода учења уважавати интересовања и активности ученика у процесу учења, а у складу са индивидуалним способностима и могућностима сваког ученика. Евалуацијом и анализом остварених исхода учења, омогућавати постизање веће ефикасности и унапређење процеса наставе.

НАСТАВНИ ПРОГРАМ ЗА ПРЕДМЕТ: ЛИКОВНА КУЛТУРА

РАЗРЕД: ЧЕТВРТИ

СЕДМИЧНИ БРОЈ ЧАСОВА: 2

ГОДИШЊИ БРОЈ ЧАСОВА: 72

ОПШТИ И ПОСЕБНИ ЦИЉЕВИ ПРОГРАМА

- Развијање способности за ликовно изражавање.
- Развијање мишљења и ликовно-естетског сензибилитета за: коришћење разних материјала за компоновање, композицију и покрет, орнаментику, простор, одабирање случајно добијених ликовних односа по личном избору, плакат и ликовне поруке као могућност споразумијевања.
- Оспособљавање и припремање ученика за различите могућности компоновања и комуникације.
- Развијање свијести о потреби чувања човјекове природне и културне околине, те активног учествовања у квалитетном естетском и просторном уређењу животне околине.

ПРЕГЛЕД ОБЛАСТИ И ТЕМАТСКИХ ЦЈЕЛИНА

Наставне области и теме	Оквирни број часова
Област 1: СЛИКАЊЕ И ЦРТАЊЕ	28
Тема 1: Замишљање	6
Тема 2: Орнаменти	12
Тема 3: Разне врсте знакова и симбола	10
Област 2: КОМПОНОВАЊЕ И ПРЕОБЛИКОВАЊЕ	16
Тема 1: Коришћење различитих материјала за компоновање	10
Тема 2: Преобликовање материјала или предмета њиховим спајањем	6
Област 3: ПРОСТОР И ОДНОСИ У ПРОСТОРУ	28
Тема 1: Перспективе и покрет у простору	12
Тема 2: Простор (повезивање разних облика у цјелину)	16

САДРЖАЈИ И ИСХОДИ ПРОГРАМА

Исходи учења	Садржаји програма/ Појмови	Корелација са другим наставним предметима
Област 1: СЛИКАЊЕ И ЦРТАЊЕ (28)		
Ученик ће бити у стању да: - уочи битно код вербалног описа текста или фотографије; - ликовно представи опис или фотографију; - маштом обогати и представи понуђени текст или фотографију.	Тема 1: Замишљање (6) - Вербални опис текста, фотографије - Ликовни доживљај музичке композиције	Српски језик (текст из Читанке, дечијег часописа или лектире који омогућава маштовито, разноврсно замишљање) Музичка култура (примјерене музичке композиције)
Ученик ће бити у стању да: - препозна орнамент; - разликује врсте орнамената; - ликовно изрази орнамент.	Тема 2: Орнаменти (12) - Линеарна орнаментика - Површинска орнаментика - Тродимензионала орнаментика	Математика. Природа и друштво (биљни и животињски орнаменти).
Ученик ће бити у стању да: - препозна симбол, знак и грб; - уочи разлике и сличности печата, грба и симбола; - на креативан начин ликовно представи печат, грб или симбол.	Тема 3: Разне врсте знакова и симбола (10) - Плакат - Грб - Симболи словни и нотни запис	Српски језик (писати јасне поруке). Природа и друштво (школске свечаности). Музичка култура (музички знакови и симболи).
Област 2: КОМПОНОВАЊЕ И ПРЕОБЛИКОВАЊЕ (16)		
Ученик ће бити у стању да: - користи разне материјале за компоновање; - кроз игру компонује различитим материјалима; - креативно доради или преобликује неки предмет.	Тема 1: Коришћење различитих материјала за компоновање (10) - Компоновање линијама (врсте линија, и употреба различитих цртачких техника) - Композиција облика, боја и површина (употреба различитих сликарских и техника отискивања) - Компоновање тродимензионалних облика – вајање (употреба различитих вајарских материјала)	Српски језик (принципи компоновања и елементи композиције). Природа и друштво (модел рељефа - облици, боје, површине у природном окружењу). Музичка култура (принципи компоновања и елементи композиције). Математика (линије и геометријски облици и тијела).

Ученик ће бити у стању да: • препозна и сврста материјале према вриједностима или својствима; • направи разлику и испољи/ прикаже вјештину рада са природним и са вјештачким материјалима; • користи материјале самостално или комбиновано; • ликовно се изрази користећи материјале истог или различитог поријекла.	Тема 2: Преобликовање материјала или предмета њиховим спајањем (6) • Преобликовање природним материјалима • Преобликовање вјештачким материјалима	Природа и друштво (облици рељефа у природи, гране привреде). Математика (вјештачки облици, геометрија).
Област 3: ПРОСТОР И ОДНОСИ У ПРОСТОРУ (28)		
Ученик ће бити у стању да: • препозна и разликује покрете у простору; • представи покрет у простору према својим могућностима; • препозна основне односе у композицији.	Тема 1: Перспективе и покрет у простору (12) • Појам, врсте перспективе и просторни планови у ликовном дјелу • Линеарна/ геометријска перспектива („птичија и жабља“ у умјетничком и дјечијем изразу) • Колористичка перспектива у умјетничком и дјечијем изразу • Вертикална перспектива у умјетничком и дјечијем изразу • Кретање облика у простору (принципи компоновања: ритам, равнотежа, хармонија) • Покрет једног облика (доминанта) • Кретање више облика у простору (ритам, репетиција)	Српски језик (занимљив текст, текст из школске лектире). Математика(геометрија) Природа и друштво (природни и вјештачки облици у простору, спољашња грађа тијела домаћих животиња). Музичка култура (покрет, ритам, хармонија, репетиција). Физичко васпитање (покрет).
Ученик ће бити у стању да: • разликује отворен и затворен простор; • опази и представи облике у простору; • ликовно повеже и представи облике у простору.	Тема 2: Простор (повезивање разних облика у цјелину) (16) • Отворен простор (екстеријер - спољашњи простор) • Затворен простор (ентеријер - унутрашњи простор) • Субјективно осјећање	Математика(геометрија) Природа и друштво (природни и вјештачки облици у простору, географска карта – уочавање граница,

	простора (маштање, замишљање) • Илузија простора (снови, елементи надреалног) • Облици у простору - компоновање тродимензионалних облика у простору. • Покрет једног облика у простору (вајање, или преобликовање) • Покрет више облика у простору (вајање, или преобликовање) • Покрет у фотографији.	оријентација у околини). Музичка култура (покрет, ритам, хармонија, репетиција). Физичко васпитање (покрет).

ДИДАКТИЧКО – МЕТОДИЧКА УПУТСТВА И ПРЕПОРУКЕ

Наставни програм Ликовне културе за четврти разред основне школе обухвата три области: *Сликање и цртање, Компоновање и преобликовање, те Простор и односи у простору*. Редослијед којим је наведен садржај програма у оквиру одређених области и тема у наставном програму *Ликовна култура за 4. разред основне школе* није обавезујући редослијед реализације наведених области, тема и садржаја.

Приликом планирања, програмирања, припремања и реализације наставе ликовне културе потребно је омогућити развој и напредовање сваког ученика у складу са његовим индивидуалним способностима и могућностима (принцип индивидуализације у настави). У складу с тим потребно је његовати и развијати индивидуални доживљај и израз, те подстицати: ликовне компетенције ученика, а посебно компетенције које се односе на ликовно стваралаштво, креативност и оригиналност; експериментисање, истраживање и откривање у различитим начинима ликовног стваралаштва, као и савладавање различитих техника у свим ликовним подручјима; и дивергентно мишљење. Препоручује се избјегавање шаблонских и стереотипних начина рада, јер они не омогућују претходно наведено.

Програмски садржаји представљају оквир, јер остварење дефинисаних исхода учења могуће је коришћењем и других сличних садржаја. Предложени број часова за поједине теме и области је оквирни, што значи да га је могуће кориговати, тачније извршити прерасподјелу предложеног фонда часова за поједине наставне области и/или теме како би омогућили ефикасније остваривање одређених исхода учења.

У истом циљу наставнику се препоручује и следеће:

ОБЛАСТ 1: СЛИКАЊЕ И ЦРТАЊЕ

Тема 1: Замишљање

Упознати ученике са појмом илустрације. Усмјерити ученике да препознају најбитније и да то кретивно представе. Подстаћи ученичку машту путем фотографије, умјетничке репродукције

или неког текста (бајке, басне, приче, личног догађаја или доживљаја, сна, музичке композиције...) на основу којих ће ученици моћи да дају маштовит приказ и своју визију неке сцене, личности или догађаја. Могући мотиви: необично биће, фантастични дворач, мој град из снова, планета из моје маште, желио бих овакву играчку и сл. Показати дјечије радове и репродукције умјетничких дјела.

Тема 2: Орнаменти

Објаснити појам орнамента (украш, шара). Упознати ученике са врстама орнамената. Објаснити њихову функцију. Мотивисати ученике да ликовно сами представе орнамент. Показати дјечије радове и репродукције умјетничких дјела. Могући мотиви: геометријски облици, биљни и животињски свијет, нацрт за змаја, тапете у мојој соби, ћилим моје баке, рам за моју слику, орнаменти од папира (пахуље, украси...)

Тема 3: Разне врсте знакова и симбола

Упознати ученике са појмом, употребом и изгледом знакова и симбола (печата, грба, логоа, личног знака ...). Упознати ученике са начином израде и стилизације. Показати примјере. Мотивисати ученике да ураде лични (групни) знак, печат, симбол, грб... Могући мотиви: лични знак, знак нашег одјељења ...(за омиљени цртани филм, школску представу, позивница за изложбу...).

ОБЛАСТ 2: КОМПОНОВАЊЕ И ПРЕОБЛИКОВАЊЕ

Тема 1: Коришћење различитих материјала за компоновање

Упознати ученике са могућностима коришћења разних материјала, могућностима дораде и преобликовања предмета. Подстицати машту и креативност код компоновања различитим материјалима. Подстицати ученике да постављају на подлогу природне и вјештачке облике. Такви облици треба да су у простору у три димензије и то незавршени, започети облици. На основу постављених облика градити нове, непредвидљиве облике као цјелине. Показати дјечије радове и репродукције умјетничких дјела. Примјењена умјетност и дизајн као подстицај за рад и слободно стварање код ученика. Показати неколико слика, предмета и видео записа за разне могућности преобликовања предмета.

Тема 2: Преобликовање материјала или предмета њиховим спајањем

Упознати ученике са комбинованим техникама у подручју преобликовања. Подстицати да и сами користе различите материјале при компоновању. Показати дјечије радове и репродукције умјетничких дјела. Користити разне материјале природног поријекла, природних материјала, материјали из домаћинства, разне тканине..., све оно што може послужити као колаж техника. У раду комбиновати више техника рада. Могући мотиви: птица, рам за слику, музички инструменти, грађевине, дијелови намјештаја, клоун, лутке ...

ОБЛАСТ 3: ПРОСТОР И ОДНОСИ У ПРОСТОРУ

Тема 1: Перспективе и покрет у простору

Објаснити ученицима ријеч композиција и објаснити им да је састављена од ликовних

елемената и да чини једну цјелину. Дати основне појмове о композицији (ликовни елементи: линија, облик, боја, површина, свјетлина...), о покрету у композицији. Примјери композиције и покрета у композицији. Анализирати ликовне елементе и покрете са ученицима. Показати дјечије радове и репродукције умјетничких дјела. Ликовно представити покрет у различитим ликовним подручјима.

Тема 2: Простор (повезивање разних облика у цјелину)

Упознати ученике са основним појмовима о простору. Подстицати ученике да опазе и представе облике у простору. Објаснити начин представљања облика у простору (перспектива). Скренути пажњу ученицима на предмете и облике које видимо (што је ближе то је веће, што је даље то је мање) и шта се дешава са њима у простору (перспективи). Показати дјечије радове и репродукције умјетничких дјела. Показати примјере унутрашњег и вањског простора, и подстицати ученике да их ликовно представе.

НАСТАВНИ ПРОГРАМ ЗА ПРЕДМЕТ: МУЗИЧКА КУЛТУРА

РАЗРЕД: **ЧЕТВРТИ**

СЕДМИЧНИ БРОЈ ЧАСОВА: **2**

ГОДИШЊИ БРОЈ ЧАСОВА: **72**

ОПШТИ И ПОСЕБНИ ЦИЉЕВИ ПРОГРАМА

Општи циљеви

Стварање интересовања и навика за активно бављење музиком, те подстицање стваралачких способности и развијање музичког укуса;

Подстицање когнитивног, етичког и естетског развоја ученика, те позитивних емоција, осјећаја припадности и заједништва;

Упознавање културне баштине и савремених кретања у музичкој умјетности, кроз вриједна музичка дјела домаћих и страних аутора;

Упознавање основа музичке писмености и изражајних средстава музичке умјетности;

Оспособљавање ученика за разумијевање и процјењивање музике, те за музичку интерпретацију;

Подстицање развоја музичког мишљења, слушањем и разумијевањем музичких порука умјетничког дјела.

Посебни циљеви и задаци програма

Образовање слуха – развити осјетљивости слуха за перцепцију звука, гласова, тонску висину, трајање, тонални осјећај, звучну динамику, препознавање музичких инструмената, музичких форми и сл.;

Упознавање већег броја бројалица и пјесмица у циљу савладавања и развијања осјећаја за ритам;

Упознавање основних елемената музичке писмености (линијски систем, виолински кључ, цијела нота, половина, четвртина, осмина, и њихове паузе, тачка поред ноте, корона, лук, знак за понављање, прима волта, секунда волта);

Упознавање са појмом љествице и нотама од ДО1 до ДО2 (ДО, РЕ, МИ, ФА, СОЛ, ЛА, СИ, ДО2);

Развијање музичког памћења-препознавање најједноставнијих музичких облика;

Развијање навика културног понашања при живом извођењу;

Развијање дјечије маште, пажње, логичког закључивања, запажања и стваралачких способности и корелација наставе музичке културе са осталим васпитно-образовним предметима;

Свирање на инструментима Орфовог музичког инструментарија, пјевање у хору, мањој групи или соло што доприноси развоју слуха свих категорија, али и музичког укуса;

Упознавање са вриједним дјелима композитора: Ј. Хајдн, В. А. Моцарт, Л. ван Бетовен, П.И. Чајковски, С. Ст. Мокрањац и др.;

Примјенљивост стеченог знања у новим ситуацијама.

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

Наставно подручје

Оквирни број часова

1. Извођење музике: пјевање, свирање, покрет и увођење у основе музичке писмености	44
2. Слушање музике	14
3. Дјечије музичко стваралаштво	14

Исходи учења	Садржај програма/појмови	Корелација са другим наставним предметима
Наставно подручје:		
Извођење музике: пјевање, свирање, покрет и увођење у основе музичке писмености (44)		
Ученик може да: • препозна и црта линијски систем и виолински кључ; • именује и разликује (кроз боје и мјесто у линијском систему), те репродукује научене ноте Ц-дур љествице (ДО, РЕ, МИ, ФА, СОЛ, ЛА, СИ ДО); • препозна и разликује нотна трајања (цијела нота, половина, четвртина, осмина и њихове паузе у 2/4, 3/4 и 4/4 такту); • препозна и разликује у пјевању или свирању продужену ноту (тачку поред ноте, корону, лук); • уочи и разликује у пјевању или свирању знак за понављање, прима волту, секунда волту; • идентификује разлику између бројања и тактирања; • примијени тактирање на 2, 3 и 4; • класификује и примјењује ритмичке и мелодијске инструменте Орфовог музичког инструментарија (звечке, штапићи, триангл,	• Пјевање пјесама (по слуху и пјесама са нотног текста). • Линијски систем (5 линија и 4 празнине). • Виолински или G- кључ. • Пјевање, читање и писање нота од ДО 1 до ДО 2 (ДО, РЕ, МИ, ФА, СОЛ, ЛА, СИ, ДО). • Нотна трајања (цијела нота, половина, четвртина, осмина и њихове паузе). • Тачка поред ноте, корона, лук, знак за понављање, прима волта и секунда волта. • Тактирање на 2, 3 и 4. • Свирање једноставних пјесама на мелодијским инструментима Орфовог инструментарија. Препоручене композиције: Бројалице: • Пишем, пишем петнаест • Прва, друга	• Ликовна култура: маштом обогати и представи музички садржај кроз цртеж; у односу на садржај пјесме, ликовно представи главне актере, новим техникама – мозаиком. • Употреба различитих ликовних техника. • Српски језик: читање литерарног текста наглас; правилно артикулисање гласова српског језика; уочавање значења ријечи; описивање и препричавање радње; изражајно рецитовање; рад на граматички; ортоепија. • Природа и друштво: животињски свијет; биљни свијет; пољопривреда, сточарство, земљорадња, лов и риболов. • Математика: разломци; геометријска фигура круга

металофон, блок-флаута) кроз свирање.	• Тактирање • Плива патка преко Саве • Ена, мена • Мали ђачки валцер Свака пјесма може бити бројалица уколико се представи само ритмички. Дјечије пјесме: • Мали ђачки валцер (Н. Херцигоња) • <i>Иде мали патак</i> (Г. Тартаља) • Лептирићу, шаренићу (Ј. Ј. Змај) • Музичка абецеда. • Гласићи нам тихо брује (канон) • Честитка мајчици (Ј. Каплан) • Ми је у средини. • <i>До, до шта је то?</i> (З. Васиљевић) • Новогодишња пјесма (П. Ступел) • <i>Дом</i> (Ј. Готовац) • <i>У гостима</i> (Д. Максимовић) • <i>На ливади</i> (М. Милојевић). • <i>Рибарчета сан</i> (Б. Радичевић-М. Протић) Народне пјесме: • Лазара мајка • Синоћ је куца лајала • Поскакуша • У Ивана господара • Хопа, цупа • С оне стране Дунава • Ерско коло • Разгранала грана јоргована • Вита је јела до неба • Ситна је киша падала Музичке игре: • <i>Ивин воз</i> (А. Кораћ - Д. Лукић) • <i>Семафор</i> (В. Гомерлин)	кроз пјесму „Мали ђачки валцер“; сабирање. • Физичко васпитање: народне игре и плесови; ритмика; вјежбе дизања, скакања, трчања.

	• <i>Изгубљено пиле</i> (З. Васиљевић) • Мали плес У недостатку садржаја у уџбенику, наставник може уврстити и реализовати садржаје према сопственом избору, користећи другу музичку литературу.	

Наставно подручје: Слушање музике (14)

Ученик може да: • слушно идентификује и разликује компоненте музичког израза (темпо, динамика); • слушно препозна и разликује изражајна средства у музици (врста пјевачких гласова и извођачких састава); • разликује и разумије композиције различитог доживљаја; • класификује композиције различитог облика: валцер, полонеза, марш, балет, руковет; • препозна и именује инструменте у композицијама класичне музике; • опише садржај и ток радње слушане композиције; • идентификује и разликује врсте динамике слушане композиције (јако-средње јако- тихо -средње тихо), поступне динамичке ознаке (постепено појачавање – постепено утишавање) и	• Слушање вокално-инструменталних композиција. • Слушање народних пјесама и игара. • Музички рјечник (слушање). • Различите тонске боје (гласови и инструменти). • Темпо и динамика слушане композиције (брзо – умјерено-споро; јако-средње јако-тихо - средње тихо; постепено појачавање, постепено утишавање). • Солистичко и групно музицирање. • Вокална, инструментална и вокално-инструментална музика. • Музички облик: полонеза, марш, валцер, балет, руковет. Препоручене композиције: • Химна Републике Српске Моја Република, М. Матовић	• Ликовна култура: Представљање музичких садржаја кроз цртеж – маштање. • Природа и друштво: животиње моје околине. • Српски језик: Језик; читање; култура изражавања.

темпа (брзо-умјерено - споро).	• <i>Химна БиХ</i>, Д. Шестић • Химна Светом Сави • <i>Часовник</i>, Ј. Хајдн • <i>Турски мариш</i>, В. А. Моцарт • <i>За Елизу</i>, Л. ван Бетовен • Игра патуљака, Е. Григ • <i>Пећа и вук</i>, С. Прокофијев • Карневал животиња: Марш лавова; Слон; Акваријум; Лабуд; К. Сен-Санс • <i>Бумбаров лет</i>, Н. Римски-Корсаков • <i>Лептир</i>, Г. Форте • <i>На дрвеном коњу</i> (из збирке Дјечије сцене), Р. Шуман • Валцер; Полонеза, Ф. Шопен • <i>Игра шећерне виле</i> (из балета Крцко Орашчић), П. И. Чајковски • <i>Друга руковет</i>, С. Ст. Мокрањац Пожељно је на сваком часу слушати музику најмање 15 минута. Стога је могуће слушати и друге композиције по избору учитеља.	

Наставно подручје: Дјечије музичко стваралаштво (14)

Ученик може да: • импровизује и изводи мале ритмичке, мелодијске, мелоритмичке цјелине гласом, инструментом и покретом; • састави краће мелодијско-ритмичке мотиве у већу цјелину; • допуни тактове уз одговарајућу мјерну јединицу; • опонаша звукове слободном импровизацијом.	• Импровизација ритма. • На задане пословице осмислити ритам. • Импровизација мелодије. • На обрађене бројалице покушати осмислити мелодију; кроз експеримент са чашама покушати свирати једноставну мелодију. • Импровизација покретом. • Осмишљавање и извођење покрета уз музику (пјесме које су слушали или пјевали). • Импровизација мелоритамских цјелина. • На основу текста измислити мелодију. • Тонско сликање.	• Ликовна култура: прављење мелодијских инструмената Орфовог музичког инструментарија (металофон, звончићи); препознавање композиција преко понуђених илустрација; илустрација научене пјесме; илустрација непознате композиције. • Српски језик: литерарно стваралаштво; говорне вјежбе. • Физичко васпитање: развој моторике; ритмика.

	• Опоначање звукова по избору ученика или учитеља.	

МУЗИЧКА КУЛТУРА ОД II ДО V РАЗРЕДА

Настава музичке културе у систему савременог општеобразовног програма представља једну од најважнијих дисциплина која директно утиче на свестрани развој личности савременог друштва. Сматра се предметом *свестраног развоја дјетета* (естетског, моралног, интелектуалног и физичког) и управо због тога су и задаци из ове области уско повезани са цјелокупним васпитно-образовним радом у основној школи.

Као наставни предмет има веома важну функцију у васпитању, али и образовању дјеце: подстиче и развија позитивне емоције, обликује критеријуме за лијепо и вриједно, развија пажњу, концентрацију, меморију, моторику, машту, креативни израз, опушта их и растерећује. Чињеницу да дјеца музику воле, и да се њоме желе активно бавити у будућности, треба мудро искористити у настави музичке културе за стицање основних знања, упознавање основа музичког језика, те за развијање критеријума за процјењивање музике.

Настава музичке културе у центар интересовања ставља ученикову музичку активност. У активностима пјевања, свирања, игре, слушања или стваралаштва се и учи музика, увијек са новим постављеним задатком, обогаћује доживљај, али и ствара сензибилитет за изражавање и разумијевање музике.

Стога се програм наставе музичке културе, у разредној настави, темељи на три наставна подручја:

- 1. Извођење музике: пјевање, свирање, покрет и увођење у основе музичке писмености**
- 2. Слушање музике**
- 3. Дјечије музичко стваралаштво**

Предложени број часова, за одређено наставно подручје, представља оријентациони број часова, те га је могуће повећати или смањити (нпр. *Слушање музике* и *Дјечије музичко стваралаштво*), зависно од интересовања и могућности ученика, те услова у којима се реализује настава музичке културе.

Да би се остварио процес праћења напредовања и нивоа постигнућа ученика, у настави музичке културе, неопходно је да учитељ претходно упозна и идентификује музичке способности сваког ученика.

Учитељ је слободан у избору начина активног музицирања – по принципу реалне остваривости и могућностима релевантних музичких захтјева.

Учитељ треба да прати развој личности у цјелини и објективно одређује ниво на којем је ученик остварио исходе учења. Приликом оцјењивања водити рачуна да се појединачно наставно подручје не оцјењује, већ пажњу посветити нивоима постигнућа у сва три наставна подручја, водећи рачуна о појединачном развоју музичких способности, залагању ученика, интересовању, навикама, ставу, креативности и сл.

Све кључне појмове потребно је користити на нивоу учења когнитивног домена: знање (препознавање, репродуковање) схватање/разумијевање, примјена, анализа и синтеза, а не њиховога дефинисања и теоријског појашњавања. Све што је важно знати учи се на часу: разговором, понављањем и вјежбањем.

Неопходно је, да се настава музичке културе изводи сваке седмице. Блок-часови не одговарају природи предмета.

Темељ квалитетне и успјешно организоване наставе музичке културе је добро опремљен кабинет за музичку културу.

ДИДАКТИЧКА УПУТСТВА И ПРЕПОРУКЕ:

Програм музичке културе обухвата три наставна подручја која се међусобно прожимају:

1. **Извођење музике: пјевање, свирање, покрет и увођење у основе музичке писмености**
2. **Слушање музике**
3. **Дјечије музичко стваралаштво**

Извођење музике

Пјевање пјесама у разредној настави представља доминантну активност која доприноси музичком оспособљавању дјеце за активно и колективно музицирање, стога је и разумљиво што је највећи дио часова усмјерен на активност извођења музике.

Активности **пјевање** у разредној настави се обрађује кроз методски поступак обраде пјесме по слуху, опонашањем демонстрације учитеља, или уз помоћ различитих звучних и визуелних помагала. У пријатној атмосфери која подсећа на игру, дијете слуша пјесму стављајући примат на емоционални доживљај. Слушајући учитеља који пјева уз пратњу мелодијског/хармонског инструмента, водећи рачуна о правилном дисању, радом по цјелинама (техником «јеке»), дјеца уче пјевати пјесму интонативно тачно, јасно и правилно дикцијски, уз одговарајући темпо и динамику. Групним радом и индивидуално, не одвајајући текст од мелодије, ученици брзо усвајају наставни садржај тј. мелодију и текст.

Учењем пјесама постиже се много: развија дјечији глас, осјећај за ритам, музички слух, памћење, естетски смисао, али и остварује оно што је најважније – циљ: развити љубав и интересовање за музику. Пјевањем пјесама по слуху, стиче се представа о тоновима и њиховом кретању што код ученика ствара звучну слику. Звук који ученици памте кроз игре опажања, препознавања ритмичких и мелодијских кретања, представљаће основу за даљи рад у вишим разредима – пјевање по нотном тексту.

Приликом одабира пјесама, водити рачуна о гласовној способности ученика у одјељењу и равноправној заступљености различитог избора пјесама: народне пјесме, дјечије пјесме познатих аутора, дјечије популарне пјесме непознатих аутора, пјесме са текстом композитора умјетничке музике.

Свирање попут пјевања представља активност којој се дјеца посебно веселе. Ако је добро организована и вођена, та музичка активност треба бити комплементарна пјевању, бројалицама и музичкој игри, што отвара могућност за активно учествовање ученика који немају у довољној мјери развијен мелодијски слух. Свирањем се ученик поступно упознаје са дјечијим инструментима Орфовог музичког инструментарија (звечке, штапићи, деф, чинеле, кастањете, металофон, блок-флаута), изграђује слушну перцепцију за разликовање дјечијих инструмената по боји звука, развија ритмичку способност свирањем на инструментима (тијело као инструмент, предмети, ритмички и

мелодијски дјечији инструменти), развија фину моторику, машту и стваралачке способности.

Бројалице представљају веома значајну област у развоју ритма. Ритам је један од најосновнијих елемената у музици који се најлакше савладава преко разбројавања (дужи слог-краћи слог). Бројалице не служе само за развијање ритмичког слуха, увођење нотних вриједности, већ и за усавршавање дјечијег говора. Групно изговарање бројалице дисциплинује ученике да тачно и равномјерно изговарају одређени текст што доприноси развоју дикције дјетета. Бројалицу треба изводити разлагањем текста на слоге уз разбројавање као у игри, затим инструментима тијела (руке, ноге), инструментима које ученици израде, инструментима Орфовог музичког инструментарија.

Музичка игра представља одличан начин да се дјеца несвјесно (у вишим разредима – свјесно) уведу у основне елементе музичке писмености, али и да учитељ утврди предиспозиције дјеце и стварног музичког развоја који, спонтано долази до изражаја.

У почетним корацима школовања примјењују се игре у којима су покрети једноставнији, базирани на опонашању радњи из свакодневног живота. У вишим разредима разредне наставе покрети постају сложенији, моторичнији, бржи и дужи са темом описивања разних радова (занимања), народних обичаја, природног и животињског свијета и сл. Музичке игре изводити у форми музичких игара са пјевањем, музичких игара уз инструменталну пратњу, дидактичких игара, али и у форми малих музичких драматизација. Примарни задатак музичких игара јесте тачно извођење мелодије која је сједињена у покрет који треба да буде складан и ритмички повезан у музичком току. Тако се истовременим кретањима изражава карактер, темпо, динамика, али се развија и усавршава моторика.

Приликом рада на усвајању пјесме, обавезно ученици куцају или тактирају. Синхронизацијом покрета и текста, дјеца преко игре, развијају слух, осјећај за пулс, ритам и мјеру.

Увођење у основе музичке писмености у првој тријади остварује се кроз рад на пјевању, свирању и покрету. Свјесна активност увођења основа музичке писмености реализује се у IV и V разреду. Приликом обраде, примат је на методском поступку обраде пјесме по нотном тексту: именовање нотних трајања, именовање/препознавање једноставнијих ритмичких фигура, увођење солмизационих слогова, овладавање дводјелном, тродјелном и четвородјелном мјером уз тактирање, свирање на металофону уз праћење нотног текста, пјевање уз праћење нотног текста и сл.

Пјесме за обраду по нотном тексту треба да буду пажљиво одабране, водећи рачуна да су једноставне, лаке и прилагођене могућностима ученика у одјељењу. У току пјесме може се обрадити само један нови задатак – било интонативни, ритмички или састављен од других елемената музичке писмености.

Слушање музике

Слушање музике утиче на развој емоционалног живота ученика, њихове способности и естетске културе, а за већину током живота остаје једина могућност перцепције музичке умјетности. Слушање треба да буде емоционално и аналитичко, али оба могу и требају бити активна. Кроз слушање музике ученици могу одредити извођаче, темпо, динамику и основне елементе музичке структуре (фраза, реченица, строфична пјесма-иста мелодија на различите строфе). Ради се о задацима које ученици рјешавају слушајући, односно за чије им рјешавање није потребно никакво раније предзнање.

Одређивање доживљаја и карактера музичког дјела појединачна је категорија и за њих су сви одговори добри, јер сваки ученик има право на властити доживљај музичког дјела.

Музичке приче, базирају се на праћењу музичког садржаја кроз слике. Имају значајну вриједност у разредној настави развијајући код ученика способност да прати причу у сликама, слуша, препознаје карактере ликова приче кроз инструменте и развија способност да разумије и опише садржај.

Предложени број часова представља минимум, а могуће је тај број повећати у циљу постизања учинка веће ефикасности, креативности и интересантности предмета. Пожељно је активност слушања музике спровести на сваком часу, у оквиру завршног дијела часа. Поједине композиције могуће је поновити, у циљу реализације нових задатака.

Дјечије музичко стваралаштво

Наставно подручје **Дјечије музичко стваралаштво** треба да ученику пружи што више прилика за ослобађање и развијање музичке креативности. У овом наставном подручју процес је важнији од резултата. Ученици несвјесно усвајају знања и долазе до нових спознаја.

Наставно подручје је подијељено на више креативних игара:

- **Импровизација ритма** (измишљање мањих ритмичких цјелина остварених говором, инструментима; слободна звучна импровизација рукама, ногама и ритмичким инструментима којима ученици располажу; слободно импровизовани дијалози).
- **Импровизација мелодије** (слободно импровизовани дијалози гласом или мелодијским инструментом; измишљање мањих мелодијских цјелина на основу предложеног текста).
- **Импровизација мелоритамских цјелина** (измишљање мањих мелодијских и ритмичких цјелина на основу текста или договореног садржаја игре) .
- **Импровизација покретом** (мале, договором састављене музичке игре уз покрет).
- **Тонско сликање** (опонашање звукова, појава, инструмената, опонашање мотива, фраза или ријечи инструментом по избору ученика).

Праћење и вредновање рада ученика

Оцјењивање се мора спроводити организовано и треба да обухвати и прати развој сваког ученика: његов рад, залагање, интересовање, навике, став, умјешност, креативност и сл. Наставник треба да прати развој личности у цјелини и објективно одређује ниво на којем је ученик савладао програмске захтјеве и остварио исходе учења. Сваком ученику треба омогућити оптималан развој у оквиру васпитно-образовног рада, а никако да се неодмјереним методичким захтјевима у савладавању програма и негативном оцјеном ученици отуђују од музике и музичке умјетности. Основни задатак наставника је да храбри и подстиче ученике.

У настави музичке културе за исте васпитно-образовне задатке се могу добити различите оцјене, као и за различите резултате-исте оцјене, због тога што се тренутни резултати упоређују са стварним учениковим способностима и могућностима.

Оваквим начином оствариће се и основни захтјеви за правилно оцјењивање, које мора бити објективно, те да ученике мотивише за музичке активности, као и за бављење музиком у складу са њиховим способностима и потребама.

Домаћи писмени задаци или писани тестови, контролни задаци и слично не задају се за овај предмет ни у једном разреду. Цјелокупно градиво остварује се само у школи.

ХОР И ОРКЕСТАР

Предметно подручје Хор и Оркестар представља интегрални дио предмета Музичка култура. Општи циљ предметног подручја Хор и Оркестар је развијање интересовања и љубави према музичкој умјетности, упознавање ученика са музичким дјелима високих умјетничких вриједности из различитих епоха и различитих жанрова, те упознавање са музичком традицијом и културом властитог и других народа.

Обавезно је да се у основним школама организује рад хора и то: хора млађих и хора старијих разреда.

У школи у којој постоје услови потребно је организовати школски оркестар. Часови хора и оркестра се изводе континуирано од почетка до краја школске године. Уносе се у распоред часова школе и дио су радне обавезе ученика које на основу музичких способности констатованих на аудицији, уз њихову сагласност, изабере наставник. Неопходно је континуирано радити на промоцији ових активности у школи, имајући у виду да је ангажовање ученика добровољно, али истовремено захтијева обавезу редовног похађања часова.

ХОР МЛАЂИХ РАЗРЕДА

(3 часа седмично, 108 часова годишње)

ХОР СТАРИЈИХ РАЗРЕДА

(4 час седмично, 144 часа годишње)

Оперативни циљеви/ Исходи	Садржаји програма/Појмови	Смјернице за наставнике
Ученик ће бити способан да: - на аудицији адекватно одговори на захтјеве провјере музичког слуха, вокалне интерпретације и музичке меморије; - интерпретира широк спектар вокализа, модела и мотива за постизање бољих резултата;	- Пјесме и мелодијско-ритмички мотиви за аудицију. - Вокализе, модели и мотиви за постизање вокалне технике, музичких способности, вјештина и знања. - Репертоар школских хорова обухвата химне, одговарајућа музичка дјела домаћих и страних аутора различитих стилова и жанрова и одговарајућа музичка дјела традицио-	На почетку школске године организовати аудицију и кроз различите провјере музичког слуха, музичке меморије, музичких знања, вјештина и предиспозиција, формира хор од ученика који посједују одговарајуће музичке способности.

• пјева правилно, изражајно, интонативно и ритмички тачно и прецизно; • научи напамет своју вокалну дионицу; • примјењује различите технике пјевања; • пјева у двогласним и вишегласним композицијама (у складу са могућностима хора); • презентује шири репертоар вокалних и вокално-инструменталних композиција (по могућности различитих стилова и жанрова); • емотивно доживи композиције које се обрађују; • естетски доживи и да оцјени интерпретацију хора у коме учествује, да зна да изврши компарацију са извођењем других ансамбала; • прати своју дионицу у партитури и препознаје и поштује музичке ознаке за темпо, динамику и артикулацију; • активно учествује у музичком стваралаштву; • схватити своју индивидуалну улогу у колективном извођењу; • препозна и наведе основне карактеристике стила и жанра композиција које су на репертоару хора. • редовно похађа часове хора.	налне народне и духовне музике народа Републике Српске и других народа. Предложена литература: • <i>Химна Моја Република</i>, М. Матовић • <i>Химна Светом Сави</i>, С. С. Мокрањац • <i>Богородице дјево</i>, руски напјев • <i>Ој, Бадњаче, бадњаче</i>, народна из Србије • <i>Божјићни тропар</i>, Н. Барачки • <i>Ave Maria</i>, Ј. С. Бах • <i>Тамо далеко</i>, српска традиционална пјесма • <i>Српкиња</i>, И. Бајић • <i>Viva la musica</i>, канон • <i>Сат</i>, канон • <i>Драги бато</i>, канон • <i>Кока снијела јаје</i>, канон • <i>Ц-А-Ф-Ф-Е-Е</i>, канон • <i>Сви смо сад ту</i>, канон • <i>Кад си срећан</i> • <i>Дјеца су украс свијета</i> • <i>У свијету постоји једно царство</i> • <i>Преко брда преко брега</i> • <i>Ишли смо у Африку</i> • <i>Разболе се лисица</i> • <i>Нема света ни планете</i> • <i>Миш је добио грип</i> • <i>Ох пролеће</i>, Ј. Маринковић • <i>Вијеће врана</i>, В. Ђорђевић • <i>Бумбари и пчеле</i>, С. Раичић • <i>Патак</i>, М. Драгутиновић • <i>Другарство</i>, А. Кораћ • <i>Јесен</i>, В. Милошевић • <i>На ливади</i>, М. Милојевић • <i>Ветар</i>, М. Милојевић • <i>Жабе</i>, В. Ђорђевић	• У зависности од састава и броја ученика организује хорове: женске, мушке и мјешовите. Према броју ученика хорови могу бити великог састава или камерни и пјевати једногласно, двогласно и трогласно. • Почетком школске године неколико часова посветити искључиво вјежбама за кост-абдоминално јачање дијафрагме и мишића, нарочито са леђне стране. Радити вјежбе за спуштање ларинкса и слободан рад резонантног апарата: језика, непца, усана и доње вилице. Извјестан број ученика се у завршним разредима налази у фази мутирања, па наставник треба да буде веома пажљив у третману оваквих ученика, да не би дошло до трајног оштећења гласница. • Наставник треба да подстиче љубав и жељу за активним музицирањем и учествовањем у школским ансамблима. • Константно и стручно радити на развоју музичких способности и формирању квалитетног вокалног интерпретатора: рад на вокализацији, импостацији гласа, чистој интонацији, ритмичкој прецизности, правилном дисању, изражајном пјевању, дикцији, емотивном и естетском доживљају пјесме. • Организује пробе по гласовима и заједничке пробе. • Направи селекцију дијелова композиције који захтијевају посебно

	• <i>Кока и пилићи</i>, М. Тајчевић • <i>Канон за новорођенче</i>, К. Бабић • <i>Гдје је онај цветак жути</i>, Ђ. Б. Перголези • <i>Моја звезда</i>, Б. Сметана • <i>Луна</i>, Ф. Шуберт • <i>Ода радости</i>, Л. В. Бетовен • <i>La violeta</i>, стари мајстор • <i>Друга руковет</i>, С. С. Мокрањац • <i>Из Осме руковети</i>, С. С. Мокрањац • <i>Крава и несташко</i>, М. Васиљевић • <i>Ој, расти мој зелени боре, Сјај мјесече</i>, В. Милошевић • <i>Ој, јесенске дуге ноћи</i>, народна пјесма • <i>Јовано Јованке</i>, македонска народна пјесма • <i>Хор</i>, В. Миланковић • <i>Композиције за рад са хором млађег школског узраста</i>, Д. Тракиловић • <i>Композиције за рад са хором старијег школског узраста</i>, Д. Тракиловић • <i>Духовне композиције за рад са хоровима основношколског типа</i>, Д. Тракиловић • <i>Збирка хорских композиција за школске хорове a capella</i>, Б. Ђурковић, Д. Костић, Б. Цвејић • <i>Двогласне хорске композиције</i>, приредила Нада Ленаси • <i>Из светске хорске литературе</i>, Б. Ђурковић • <i>Музичка традиција за наше најмлађе</i>, М. Васиљевић, ЗУНС	увјежбавање. Најчешће су то интонативни, али могу бити и остали проблеми извођачке технике. • Употреба клавира на пробама је минимална, али наставник мора бити спреман да композицију течно одсвира ради уобличавања тонске слике. • Хор треба да пјева више <i>a capella</i>. • Ради на развоју дистрибутивне пажње и концентрације (способност заједничког музицирања). • Ради на интерпретацији одговарајућих музичких дјела домаћих и страних аутора различитих стилова и музичких жанрова. • Ради на очувању традиционалне народне и духовне музике народа Републике Српске и других народа. • Ради на музичком описмењавању. • Наставник треба да подстиче креативне способности ученика и подстиче стваралачко ангажовање у свим музичким активностима. • Примјењује рад на музичкој импровизацији. • Ради на социјализацији ученика и развоју смисла и одговорности за колективно музицирање. • Ради на развоју естетског доживљаја и критичког мишљења. • Упозна ученике са основним карактеристикама стила и жанра композиција које се изводе. • Упозна ученике са основном музичком формом композиције која се изводи. • Упозна ученике са основним биографским подацима композитора

	• <i>Путем наше традиционалне музике</i>, М. Васиљевић, ЗУНС	музичког дјела које се изводи. • Развија код ученика навике слушања музике. • На пробама хора са ученицима слуша квалитетне музичке интерпретације композиција које се обрађују на часу хора. • Припрема школски хор за различите манифестације које организује матична школа и учествује на такмичењима. • У току школске године потребно је са хором извести најмање десет композиција (пет нових и пет раније обрађених композиција).

ОРКЕСТАР

(4 часа седмично, 144 часа годишње)

Школским оркестром се сматра инструментални ансамбл са најмање десет инструменталиста који изводе композиције у најмање три дионице.

Оперативни циљеви/ Исходи	Садржаји програма /Појмови	Смјернице за наставнике
Ученик ће бити способан да: • свира предвиђене композиције; • свира у најмање три дионице; • свира правилно, изражајно, интонативно и ритмички тачно и прецизно; • користи различите технике свирања; • научи напамет своју инструменталну дионицу; • презентује шири репертоар инструменталних и вокално-инструменталних композиција (по могућности различитих стилова и жанрова);	• Репертоар обухвата одговарајућа музичка инструментална и вокално-инструментална дјела домаћих и страних аутора различитих стилова и жанрова и одговарајућа музичка дјела традиционалне музике народа Републике Српске и других народа. Предложена литература:	• Наставник ће саставити оркестре од инструмената који припадају истој породици (блок-флауте, мандолине, тамбуре, хармонике, Орфов инструментариј, итд.) или мјешовитог састава према расположивим инструментима. • Наставник треба да репертоар оркестра пролагоди (аранжира) за постојећи школски састав или да изводи у оригиналном облику.

• емотивно доживи композиције које се обрађују; • естетски доживи и оцјени интерпретацију ансамбла у коме учествује и да зна да изврши компарацију са извођењем других ансамбала; • прати своју дионицу у партитури и препознаје и поштује музичке ознаке за темпо, динамику и артикулацију; • активно учествује у музичком стваралаштву; • схвати своју индивидуалну улогу у колективном извођењу; • препозна и наведе основне карактеристике стила и жанра композиција које су на репертоару. • редовно похађа часове оркестра.	• <i>Звучне ведрине</i>, Збирка композиција аранжираних за дјечије (школске) гудачке, хармоникашке и мјешовите оркестре, као и за Орфов инструментариј и оркестар удараљки, Божидар Станчић • <i>Музичка школица за Орфов инструментариј</i>, Миомира М. Ђурђановић и Сања Филиповић • <i>У шуми један жир изгубио свој шешир</i>, Збирка пјесама уз клавирску пратњу, Константин Бабић • <i>Мали гроф у трамвају</i>, за глас и клавир за дјецу нижих разреда, Зоран Јовановић • <i>Збирка пјесама за глас и хармонику</i>, Радомир Јанковић	• Наставник припрема школски оркестар за различите манифестације које организује матична школа и учествује на такмичењима. • У току године оркестар треба да изведе 8 дјела од којих неке заједно са хором.

* Предложене су збирке пјесама уз пратњу клавира и хармонике, а наставник може да дионице ових хармонских инструмената лако напише, прилагоди за оркестарски и хорски састав који му је на располагању.

* У раду хора и оркестра наставник ће се потрудити да активно узме учешће са школским ансамблом на такмичењима и манифестацијама.

Радна група која је радила на изради Наставног плана и програма за хор и оркестар: 1. мр Радиша Рачић, ЈУ МШ „Владо Милошевић“ Бања Лука   2. Јелена Станишић, ЈУ ОШ „Свети Сава“ Бања Лука   3. мр Бранка Радошевић Митровић, Академија умјетности Бања Лука   4. мр Саша Павловић, Академија умјетности Бања Лука   5. Јасна Антонић, ЈУ ОШ „Борисав Станковић“ Бања Лука   6. Дајана Глувић, Републички педагошки завод   7. Драгана Тенџерић, Републички педагошки завод

НАСТАВНИ ПРОГРАМ ЗА ПРЕДМЕТ: **ВАСПИТНИ РАД У ОДЈЕЉЕЊСКОЈ ЗАЈЕДНИЦИ (ВРОЗ)**

РАЗРЕД: **ЧЕТВРТИ**

СЕДМИЧНИ БРОЈ ЧАСОВА: **1**

ГОДИШЊИ БРОЈ ЧАСОВА: **36**

Васпитни рад у одјељењској заједници обухвата директан васпитни рад са ученицима у одјељењској заједници која функционише као ученички колектив који има властиту организацију, уз координацију и руковођење које остварује одјељењски старјешина.

ОПШТИ ЦИЉЕВИ

- Развој социјалних компетенција, које подразумијевају културу живљења у друштвеној средини, основне животне вјештине, као и комуникацију, сарадњу и толеранцију у одјељењу, те вјештине рјешавања конфликта.
- Подстицање развијања здравих стилова живота и навика, развијање свијести о значају очувања животне средине.
- Изградња знања и искуства везаних за одговорност и слободе, моралној аутономији, стваралаштву и систематичности у раду.

ПОСЕБНИ ЦИЉЕВИ

- Обезбиједити цјеловит развој сваког ученика (физички, социјални, емоционални, интелектуални, радни, морални и естетски развој ученика).
- Развијати код ученика друштвену одговорност и развијати радно-акционе компетенције.
- Упознавање ученика са дужностима, обавезама и одговорностима као и правилима васпитно-образовног рада и живота у школи, те могућим начинима учешћа у функционисању школе.
- Подстицање ученика на ефикасно и правилно учење, кориштење различитих начина учења, те развијање сопствене методе рада и савладавања наставних садржаја.
- Постипцање развоја емоционалне интелигенције код ученика.
- Упознавање ученика са појмовима потреба, комуникација и конфликт, те са ненасилним начинима и стиливима рјешавања конфликта.
- Развијање осјећаја патриотизма и интернационализма.
- Развијање еколошке свијести код ученика, те потребе за очувањем личног здравља и околине.
- Промовисање и усвајање универзалних животних вриједности и очувања здравих темеља заједнице, са акцентом на породичне односе.
- Афирмисање здравих навика и стилова живота.
- Развијање способности уочавања актуелних тема/проблема у колективу и заједници.
- Указивање ученицима на важност правилне бриге о тијелу и личне хигијене.

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

Наставне области и теме

Оквирни број часова

Област 1: КУЛТУРА ЖИВЉЕЊА	8
Тема 1: Организација одјељењског колектива	1
Тема 2: Култура понашања и наша традиција	7
Област 2: ДЈЕЧИЈА ПРАВА И ОДГОВОРНОСТИ	6
Тема 1: Дјечија права и обавезе	2
Тема 2: Демократија у учионици	4
Област 3: ЗДРАВИ СТИЛОВИ ЖИВОТА	18
Тема 1: Животне вриједности	8
Тема 2: Чуvari здравља и природе	4
Тема 3: Учење	6
Област 4: ТЕМЕ ПО ИЗБОРУ/СЛОБОДНЕ ТЕМЕ	4
Тема 1: Актуелни догађаји у локалној заједници и школи	2
Тема 2: Слободне теме	2

Исходи учења	Садржаји програма/Појмови	Корелација са другим наставним предметима
Област 1: КУЛТУРА ЖИВЉЕЊА (8)		
Ученик ће бити у стању да: - објасни и наведе одговорности појединца и групе; - објасни и наброји задатке и обавезе појединца и групе у одјељењу; - именује, наброји и предложи правила важна за функционисање одјељењске заједнице.	Тема 1: Организација одјељењског колектива (1) Одјељењско руководство - задужења/улоге појединаца и група у одјељењу, правила у нашем одјељењу.	Српски језик Природа и друштво
Ученик ће бити у стању да: - наведе елементе поштовања, међусобног и коректног понашања; - разумије и примјењује одговарајућу брзину кретања и јачине говора на јавним мјестима; - примјењује културне начине поздрављања са вршњацима и одраслима; - наведе и дефинише компоненте	Тема 2: Култура понашања и наша традиција (7) - Елементи поштовања међусобног и коректног понашања (брзина кретања, јачина говора, поздрављање). „Компоненте понашања“. „Жеље и потребе“. - Моја улога у породици; однос родитеља и дјеце. - Важност вишечланих	Српски језик Ликовна култура

понашања (шта се догодило, присутна осјећања, мисли, тјелесне промјене, посљедице догађаја); • разликује појам жеље и потребе; • разликује оно што жели од онога што му стварно треба; • препозна и идентификује своје и потребе других људи; • препозна и процијени када треба направити компромис између својих и туђих потреба, а кад треба рећи НЕ и изаћи у сусрет својим потребама; • објасни значај појединаца у породици и групи; • наброји своје улоге и улоге осталих чланова породице; • идентификује примјере добре комуникације родитеља и дјеце; • анализира начине комуникације у породици и предложи начине боље комуникације; • разумије предност и важност вишечланих породица; • предложи, направи план и одлучи о учешћу у хуманитарним и добровољним акцијама; • разумије да нечије мало некоме значи много.	породица у заједници (предности и значај). • Планирање и организација хуманитарних и добровољних акција. -Реализација хуманитарне акције (нпр. помоћ вишечланим породицама).	

Област 2: ДЈЕЧИЈА ПРАВА И ОДГОВОРНОСТИ (6)

Ученик ће бити у стању да: • дефинише дјечија права и одговорности које проистичу из сваког од њих и понаша се у складу с тим; • уочи везу између права и одговорности, развија свијест о одговорности за остваривање личних права; • схвати да се не може одвојити право од одговорности; • разумије важност неугрожавања права других;	Тема 1: Дјечија права и обавезе (2) • Дјечија права и одговорности – свако право подразумијева и одређену одговорност. • Дјечија недјеља (садржај/активности обилежавања).	Српски језик Ликовна култура Музичка култура

• процијени, заузме и одбрани свој став, везан за преузимање одговорности; • осмисли и предложи активности за обиљежавање Дјечије недјеље; • своје склоности и способности у Недјељи дјетета, искаже кроз ликовни, литерарни и/или рецитаторски рад.		
Ученик ће бити у стању да: • разумије појам и значај одговорности за појединца, колектив и ширу друштвену заједницу; • схвати да недостатак одговорности може да има негативне посљедице и за појединца и за друштво; • идентификује одговорности које су супростављене једна другој; • идентификује особине личности која има развијен ауторитет; • разумије како се гради ауторитет; • разликује појам моћи од појма ауторитета; • разумије важност поштовања ауторитета; • објасни и разумије појам правда, те праведно одлучивање и понашање; • објасни кораке у праведном поступању у учионици; • процијени, заузме и одбрани став, везан за проблем праведног одговора и поступања.	Тема 2: Демократија у учионици (4) • Одговорност – зашто је важно бити одговоран? -Како недостатак одговорности утиче на наш живот и заједницу? • Ауторитет – Како стичемо ауторитет и када га користимо? - Важност поштовања ауторитета. • Правда - значај и праведно поступање у учионици.	Српски језик Природа и друштво Физичко и здравствено васпитање
Област 3: Здрави стилови живота (18)		

Ученик ће бити у стању да: • опише осјећај личне вриједности; • опише и изгради позитивну слику о себи; • препозна своју особину коју највише воли; • сагледа мишљење других о себи; • идентификује себе и друге по истакнутим особинама; • разговара са својим одјелењским старјешином и друговима из одјелења о томе како може да се осјећа и како може на прихватљив начин да испољи своја осјећања уколико га нешто тишти; • критички сагледа одређене ситуације које могу да доведу до сукоба или конфликта; • разумије осјећања себе и других у ситуацијама неприхватљивог односа између вршњака; • пронађе рјешење за конкретну проблемску ситуацију; • даје конструктивне приједлоге и рјешења; • разумије зашто долази до сукоба и конфликта, те које емоције изазивају; • идентификује и наброји врсте конфликта; • дефинише ситуације када долази до сукоба; • научи да контролише своје понашање и негативне емоције; • препозна и идентификује своја и осјећања друге особе у конфликту; • идентификује неприхватљиво понашање у заједници; • објасни важност/значај кодекса понашања у заједници и школи.	Тема 1: Животне вриједности (8) • Развијање позитивне слике о себи „Игром до себе“. • Развој перцепције о себи „Шта волим код себе“. • Емоционално описмењавање: „Зашто неће са мном да се друже“. • Комуникација и емпатија: „Коцка за емпатију“. • Моја осјећања - Има нешто што ме тишти. • Зашто долази до сукоба и конфликта, врсте конфликта? • Сукобљавање: „Како се осјећамо када се сукобљавамо“. • Кодекс понашања (Кодекс понашања у заједници и школи).	Ликовна култура Српски језик Природа и друштво Физичко и здравствено васпитање

Ученик ће бити у стању да: • разумије значај одмора и сна за правилан физички и психички развој; • објасни значај одржавања хигијене одјеће и обуће; • правилно одржава личну хигијену; • објасни важност личне хигијене и животног простора; • схвати значај правилне исхране и одржавања хигијене намирница; • разумије значај заштите животне средине; • научи на који начин може дати свој лични допринос очувању животне средине.	Тема 2: Чувари здравља и природе (4) • Правилан дневни ритам – значај одмора и сна. • Хигијена одјеће и обуће. • Хигијена исхране. • Заштита животне средине (хигијена ваздуха, земљишта и воде).	Ликовна култура Српски језик Природа и друштво Физичко и здравствено васпитање
Ученик ће бити у стању да: • креира план рада и усклади га са распоредом часова; • разумије важност развијања унутрашње мотивације за учење; • разумије да оцјена није „огледало“ личности појединца; • идентификује и објасни негативне појаве и утицаје на појединца; • повеже игру и учење, те разумије на које све начине може кроз игру да учи и развија своје вјештине; • препозна и разликује ометаче/дистракторе пажње приликом учења; • образложи ситуације када ТВ, мобилни телефон и рачунар могу негативно утицати на процес учења; • објасни појам слободног времена и направи добар план кориштења слободног времена; • процијени усклађеност слободног времена са школским	Тема 3: Учење (6) • Самостално планирање учења (у складу са могућностима). • Унутрашња мотивација за учење. -Да ли треба да учим за знање или да учим за оцјену? • Борба против негативних утицаја (љенчарење, кампањско учење). • Игра и учење. • Пажња (дистрактори/ометачи пажње). • Усклађеност школских и других обавеза са слободним временом ученика.	Српски језик Природа и друштво Физичко и здравствено васпитање Музичка култура Ликовна култура

обавезама.		
Област 4: ТЕМЕ ПО ИЗБОРУ/СЛОБОДНЕ ТЕМЕ (4)		
Ученик ће бити у стању да: објасни значај актуелног догађаја за школу или заједницу.	Тема 1: Актуелни догађаји у локалној заједници и школи (2) Садржаји по избору наставника и/или ученика, а везани за актуелне догађаје у школи и локалној заједници.	Српски језик Ликовна култура Музичка култура
Ученик ће бити у стању да: - препозна ситуацију и/или појаву и објасни због чега је она важна; - зна у одређеним ситуацијама коме може вјеровати; - користи безбједне начине понашања током одређене ситуације/појаве.	Тема 3: Слободне теме (2) Ситуације и појаве времена у коме живимо (земљотреси, пандемије, поплаве...)	

ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКА УПУТСТВА И ПРЕПОРУКЕ

Програм васпитно-образовног рада у одјељењској заједници за 4. разред обухвата четири наставне области: *Култура живљења, Дјечија права и одговорности, Здрави стилови живота и Теме по избору/Слободне теме*. Предложене *Слободне теме* су само приједлог/оквир, што значи да одјељењски старјешина може у оквиру ове области да бира и реализује друге садржаје за које процијени да су неопходни за реализацију, а у складу са потребама ученика из одјељења. Наставне области и теме су релативно аутономне, јер неке од тема могу се обрађивати у корелацији са другим наставним садржајима/темама, интегрисати и реализовати. Редослијед навођења садржаја у оквиру одређених области и тема у наставном програму *Васпитни рад у одјељењској заједници за 4. разред основне школе* није обавезујући редослијед реализације наведених области, тема и садржаја.

Програмски садржаји су понуђени оквирно, јер остварење дефинисаних исхода учења, могуће је и кориштењем садржаја по избору одјељењског старјешине или ученика. То значи да неки понуђени садржаји неће бити реализовани или ће неки садржаји бити замијењени сличним садржајима које одаберу одјељењски старјешина и/или ученици.

Реализација програмских садржаја васпитног рада у одјељењској заједници подразумијева првенствено флексибилан приступ. Флексибилан приступ се односи, како на моделе рада, тако и на динамику извођења. Одјељењски старјешина у сарадњи са ученицима осмишљава

активности, координира рад међу ученицима, даје им јасна упутства за реализацију одређених садржаја, поштује специфичности узраста ученика, индивидуалне разлике, те специфичности ученичког колектива и средине у којој се налази школа. Васпитно дјеловање одјељењског старјешине, његова координација, подстицање, храбрење и усмјеравање ученика, значајно доприноси стварању одјељењске заједнице као колектива/заједнице, у којој ће доминирати сарадња, разумијевање и другарство међу ученицима у извршавању њихових заједничких обавеза, али и пуно повјерење на релацији ученик-ученик и ученик-наставник. Значајна улога одјељењског старјешине се огледа и у његовом континуираном праћењу раста и развоја ученика, њихових понашања, откривања узрока неприхватљивих облика понашања, као и идентификовања изазова са којима се ученици сусрећу.

Часове ВРОЗ-а (Васпитни рад у одјељењској заједници) треба реализовати уз кориштење модела интерактивне наставе, те радионичког начина рада. Примјеном савремених модела наставног рада на часовима одјељењске заједнице, радионичким приступом у раду, часови ВРОЗ-а биће много занимљивији за ученике, једноставнији за реализацију и ефикаснији у постизању циљева учења, али првенствено у остварењу исхода учења.

Сваки одјељењски старјешина је задужен да креира годишњи, те оперативне планове и програме рада за своје одјељење, уважавајући програмски оквир, искуства ученика, специфичности средине, те уз обавезне консултације и учествовање ученика.

Наставни програм ВРОЗ-а реализује се током 36 наставних седмица, по правилу са по једним часом седмично. У посебним ситуацијама када је потребно више времена за реализацију одређених садржаја, те када је планирана реализација изван учионичког простора могуће је кориштење тзв. двочаса/блок часа, што се посебно планира и евидентира.

Предложени оквирни број часова за реализацију садржаја и остварење исхода учења могуће је (а негдје ће бити и потребно) кориговати, тј. извршити прерасподјелу фонда сати за поједине наставне области, теме и/или садржаје.

У складу са принципима савременог васпитања и образовања, одјељењски старјешина добија нову улогу, што подразумијева да посједује особине демократичности, флексибилности, отворене комуникације, толеранције и слично. Одјељењски старјешина, у договору са ученицима има потпуну слободу да наставну област и одређену тему реализује као цјелину или да у различитим временским периодима реализује дио садржаја неке наставне области и теме.

За реализацију програма ВРОЗ-а, односно појединих области, тема и садржаја, одјељењским старјешинама ће бити на располагању *Приручник за наставнике- Васпитни рад у одјељењској заједници (примјери добре праксе)*.